

A CANDEA

Edita: ASOCIACIÓN "FONTE DO MILAGRO" EXEMPLAR GRATUITO REVISTA TRIMESTRAL DECEMBRO 2001 Depósito Legal: LU 454 - 00 Nº 5

REVISTA DO CAUREL

Esta revista está impresa en papel Ecolóxico

SUMARIO

Páx 2	Editorial - (Guía de teléfonos)
Páx 3 Unha Lagrima na Serra - Caurel e o Medio Ambiente	
Páx 4	San Xoan de Seoane
Páx 5	A Lareira
Páx 6	Conversas con Vicente Touzón
Páx 7	Apeadas de Madeira no Lor
Páx 8	Os Marcos Divisorios das Terras
Páx 9	Ruta do Rio Pequeno
Páx 11	O Filandón - Os Padernes
Páx 12	A Malla en Paderne
Páx 13	O Gando Vacún no Caurel
Páx 14	Aula de Natureza de Moreda do Caurel
Páx 17 ..	Covas Naturais O Patrimonio Agachado da Serra do Caurel
Páx 21	Cousa que Aconteceron
Páx 22	Pregón da Festa da Castaña
Páx 23	Na Escuridade da Noite
Páx 25	Recuncho para a Poesia
Páx 26	Breves

TELÉFONOS DE INTERÉS

CENTRO MÉDICO (FOLGOSO)	982 43 31 02
CENTRO MÉDICO (SEOANE)	982 43 30 68
HOSPITAL COMARCAL DE MONFORTE	982 41 79 00
EMERXENCIAS MÉDICAS	061
SOS GALICIA	112
CRUZ VERMELLA (PEDRAFITA)	982 36 70 06
CRUZ VERMELLA (QUIROGA)	982 42 83 55
FARMACIA (FOLGOSO)	982 43 30 54
CASA DO CONCELLO	982 43 30 01
CUARTEL GARDA CIVIL (SEOANE)	982 43 30 83
AUTOBUSES "EMPRESA CAUREL"	982 42 82 11
ESTACIÓN DE AUTOBUSES (MONFORTE)	982 40 49 50
ESTACIÓN RENFE (MONFORTE)	982 40 20 96
INCENDIOS FORESTAIS	085

EDITORIAL

O verdor das devesas e soutos acaba, un ano máis as mil cores voltan a serra, castiñeiros, faias, cornabudes, freixos, abelairas e tantas outras árbores que cobren a nosa Serra perden o sorriso verde da primavera, para voltarse dourado, as súas follas dinnos que un ano máis o inverno volve O Caurel, os paxaros enchen o peito para espantar o frío, os ratos buscan o burato quente e apúranse a encher a lacena que lle garanta a fartura por si o estío tarda en chegar; as serpes enróscanse para que a súa fría sangue non se conxele e outro ano máis poda arrastrar o traxe milraias e asollarse nas ladeiras da serra; o xabarín disfruta, chegou a época de fartura a abundancia de castañas fara que en poucos días o seu corpo colla uns cantos quilos de máis; igual non o ten tan doado a raposa, pero esta ten saída para todo.

Pero non todo e tristura, os carrozos e regatos voltan a vida, o ruxir das fervezas pódese oír en calquer lugar, as ladeiras escorren, e a calma e silencio do Lor tórnase bravura e ruxir, o fumegar dos sequeiros secando as castañas, as longas noites de contos ó caron da lareira ollando a "REVISTA DO CAUREL", a cata do viño novo e os magostos, a matanza do porco, as folerpas de neve que cobren de branco o gris do inverno. No Caurel nada se detén, aquí todo e sorriso, como si da primavera se tratara.

Xa logo é inverno pero "A CANDEA" volve sair.

RODRIGO RURAL

A MELLOR MANEIRA
DE DISFRUTAR DA NATUREZA

Ó PE DA FERMOZA DEVESE DE PADERNE

Información e reserva:

Tfno e Fax: 982 185 110 Paderne, O CAUREL

UNHA LAGRIMA NA SERRA

Difícil é pensar que alguén pode sufrir e non chorar. Fácil é falar de que a xente que moito chora cansa máis.

Estas frases son para facerme eco duns comentarios que escoitei sobre a xente do Caurel, da que non coñece ningunha e tamén da que, dalgún xeito, é coñecida.

Podemos pecha-los ollos e calar sorrindo e falar dos agrestes ríos, no canto das desastrosas estradas, do ceo azul e limpo, no canto do lixo que se oculta no monte, das cores do outono, no canto das escombreyas, de alegría e festa, no canto da despoboación, e todo para que ninguén nos acuse de choromicas.

Tal vez non sexan tempos de chorar nin de rir. O mellor son tempos de situarnos, de pedir o xusto, e nalgúns

casos de esixir. Tal vez durante moitos tempos só se falou en corrillos e non se expresou o pensamento da xente, eso que alomenos nos fai distintos a uns homes e outros.

Agora ben chegados son os tempos nos que se pode falar e escribir nuns medios propios sin liberdade encorsetada. É bon que a xente teña unha canle onde se podan comunicar, como é o caso deste soporte, a nosa revista. O mellor hoxe se chora e todo parece máis negro que a pizarra, pero sabemos que se chora por algo non por vicio. Despois dos choros, como se dunha tormenta fose, sen dúbida virán as risas. Que nos deixen chorar, alomenos, a gusto. Chorar por algo e para algo. Con todo, ahí vai a miña lágrima.

X.L.Q.

CAUREL E O MEDIO AMBIENTE

A verdade é que iste Caurel é ben especial. Son tantos os que se interesan por el que é unha gozada. Hasta o punto de que queren que se cerren as canteiras da pizarra co único desexo de preservar e protexer iste entorno de tanto interese xeolóxico, faunístico, turístico, etc. Pero ¿e o humano?. ¿Ningunha é capaz de pensar que no Caurel viven algo máis de 1.500 persoas que necesitan duns ingresos para a súa subsistencia?.

As veces parece que os señores de Medio Ambiente queren converter Caurel nunha especie de reserva india ó estilo americano hai que americanizarse e esta é unha boa maneira de face-lo-.

Faime moita gracia cando leo tantas cousas bonitas de Caurel, o intenso traballo dos entendidos por preservar o noso entorno o cal está moi ben- a vez que se agolpan na miña mente tantas contradicións, que tantas cousas importantes se pasen por alto. ¿Non haberá algo de demagogia? Non temos máis que abrir un pouco os ollos para aterrorizarnos ó contemplar tantos cadáveres de árbores xa pálidos, dunha cor gris crara, que se resisten á posición horizontal en espera de que alguén queira saber porqué morreron. Eso tamén é ecoloxía e natureza. Vemos castiñeiros mortos por doquier, así como nogais, cerdeiras, negrillos, etc. En definitiva, un bo número de especies que non parecen interesar a ninguén. Eso é parte do noso entorno ecolóxico que nos abandonaron. D.E.P.

No soute de Doutrolado fronte a

Folgosos- pódense ollar unhas cantas calvas alopecia vexetal supoño- así como algúns pequenos matorrales de pinos entre os castiñeiros que máis ben parecen verrugas: auténticos ataques mortais para un fermoso soute de castiñeiros. Pero iso parece ser que non é ecoloxía.

Non dubido que as súas intencións sexan boas, pero o seu enfoque creo que non. Eiquí onde todos somos moi palurdos e non entendemos de nada- creo que se debería comenza por facer uns accesos xa en proxecto parece ser- decentes, limpar camiños e sendeiros antigos (e non deixalo todo á Asociación Fonte do Milagro, que son poucos e non dan abasto), apoiar á agricultura e a gandería, axudar á hostalería rural para ter máis oferta para os nosos visitantes, axudar ás pequenas industrias madeiras (estamos vendendo a nosa madeira a prezos de risa e unha vez transformada comprámo-la a precio de ouro, cando eiquí tamén se podería transformar), poñer dunha vez por todas en marcha a nave que se construíu en Bustelo (frente a Folgosos) que tantos millóns custou para nada, etc.

Cando todo isto esté en marcha e os nosos fillos non se vexan na necesidade de emigrar, será o momento de esixir o peche das canteiras e a repoboación das zonas afectadas. ¿Non lles parece?.

Arturo Argilés
COLMEA

URBANO ARZA, S.L.

CONTRATISTA DE OBRAS
MATERIAL DE CONSTRUCCIÓN
MOBLES

VENTA DE PISOS EN FOLGOSO
Teléfono: 982 433 026

URBANO ARZA, S.L.

SUPERMERCADO
FERRETERÍA
BAZAR
ROUPA E CALZADO

FOLGOSO DE CAUREL (LUGO)
TELÉFONO: 982 433 026

As nosas parroquias SAN XOÁN DE SEOANE

A parroquia de San Xoán de Seoane está formada polas seguintes poboacións: Seoane, Piñeira, Ferrería Vella, Mercurín, Moreda e Parada. Esta feligresía delimita ó norte ca parroquia de Meiraos; ó sur coas de Folgoso e A Seara, ésta pertence ó concello de Quiroga; ó leste coas de Esperante e Visuña; e ó oeste coas de Seceda e Louzara, esta última do concello de Samos.

En cada unha das aldeas que compoñen a parroquia de San Xoán de Seoane, seguindo a forte tradición relixiosa da zona, aínda se conservan capelas que na actualidade practicamente se utilizan só para oficiar misa o día da festa. Festas que cada vez van quedando máis en olvido, salvo algunhas que, regularmente as veñen celebrando, como é o caso de Moreda, que celebra o San Mateo os días 21 e 22 de Setembro. Outras, coma o San Vicente (22 de xaneiro) en Piñeira; o San Miguel (29 de setembro) en Mercurín e Ferrería Vella; e o San Román (26 de setembro) en Parada, hoxe en día límitanse a xuntanzas familiares para celebrar ese día o patrón do pobo.

O terreo desta parroquia é moi productivo; abundan os cultivos variados, as árbores frutais e sobre todo os castiñeiros. Está regado polo río Lor, o río Pequeno e o río de Moreda, todos eles con abundantes e ricas troitas.

Seoane, lugar de situación do Concello ata finais da Guerra Civil de 1936; segue sendo o segundo núcleo de poboación máis importante do municipio. Ten un CPI onde se imparten ensinanzas dende a Educación Infantil ata Secundaria Obrigatoria, un moderno Centro de Saúde, e a Casa Cuartel da Garda Civil. Asemade, conserva boas fondas, varios bares, un *pub*, panadería, carnicería, botiquín, dous pequenos supermercados, unha tenda de textiles e unha oficina de Caixa Galicia con caixeiro automático. Celebra as súas festas patronais na honra de San Xoán os días 24 e 25 de Xuño. As feiras teñen lugar o 2º e 4º domingo de cada

mes, sempre e cando se cumpra unha curiosa regra: que non baixe do 8 nin suba do 28. Cada dous anos celébrase nesta vila a Festa da Castaña, que este ano terá lugar o vindeiro 10 de Novembro.

Dentro desta parroquia atópase preto dos pobos de Moreda e Parada, a Devesa da Rogueira; un fermoso parque natural con gran variedade de especies herbóreas, na maior parte autóctonas. Nos últimos anos está sendo obxecto dun amplo estudio por parte da Universidade de Santiago de Compostela. No entorno desta xoia da natureza, escóntase tamén a lagúa glaciar de Lucenza, situada detrás do monte Formigueiros (1643m), e que recolle as augas procedentes dos cumes nevados que a rodean, e que mantén auga todo o ano. No corazón da Devesa encontramos a Fonte do Cervo, caracterizada por ser unha pedra con dous buratos situados paralelamente un do outro, e dos cales saen dous *chorros* de augas ferroxinosas e calcáreas; tendo olor e sabor totalmente distintos un do outro, e sen chegaren a xuntarse. A estas augas, xa dende tempos remotos, atribúenselles propiedades curativas.

Ademáis desta paraxe, visita obrigada dos turistas, nesta parroquia atópanse multitude de vestixios culturais, arqueolóxicos e industriais dos antigos moradores da serra; e que conforman un amplo conxunto de rutas que os visitantes destas terras poden achegarse a coñecer e disfrutar. Neste senso, podemos dicir que é unha das parroquias máis rica en castros, entre os que podemos sinalar: o Castro de Mercurín, a 2 Km ó Oeste do pobo; o Castro de Pico de Brio, dendo o que se poden divisar moitos outros, dado que se atopa a unha altitude de 1000 m; o Castro de Piñeira, colindante coa parroquia de Meiraos, situado no monte Cousuliños. Polo que se refire a covas, existen algunhas de gran interese arqueolóxico como son a Cova do Oso, situada na parte alta da Devesa ou a Cova Longo de Meo, situada no fondo do val da Rogueira. Temos que falar tamén da Mina da Toca, unha antiga explotación a ceo aberto de ouro, que se localiza a uns 2 km de Piñeira. Outro vestixio que recolle a importancia que tivo a industria nesta zona, é o complexo da Ferrería, hoxe en proceso de restauración, composto por: ferrería, planta eléctrica e muíño.

Como proxectos levados a cabo recentemente debemos referirnos a Aula da Natureza, situada en Moreda, nun dos accesos á Devesa da Rogueira. Nela podemos atopar mostras da fauna e da flora propias deste enclave, así como as características xeomorfolóxicas deste terreo.

Para rematar, non podemos olvidar que nesta parroquia naceo o poeta Uxío Novoneira, concretamente en Parada. Encargouse ata a súa morte (Santiago, 1999) de ensalzar o encanto destas terras e o sentir das súas xentes cos seus versos.

San Xoán de Seoane, Outubro de 2001
Yolanda Ferreiro López

Vista de Seoane dende Brio

ROTULOS

Fundada en 1960

R. Montenegro, 6 bj. ☎ 982 22 19 90

San Pedro, 13 bj. ☎ 982 22 63 07

A LAREIRA

Así denominamos ó lugar onde se acende o lume nas cociñas rústicas. O seu nome procede dos altares domésticos, do deus Lar.

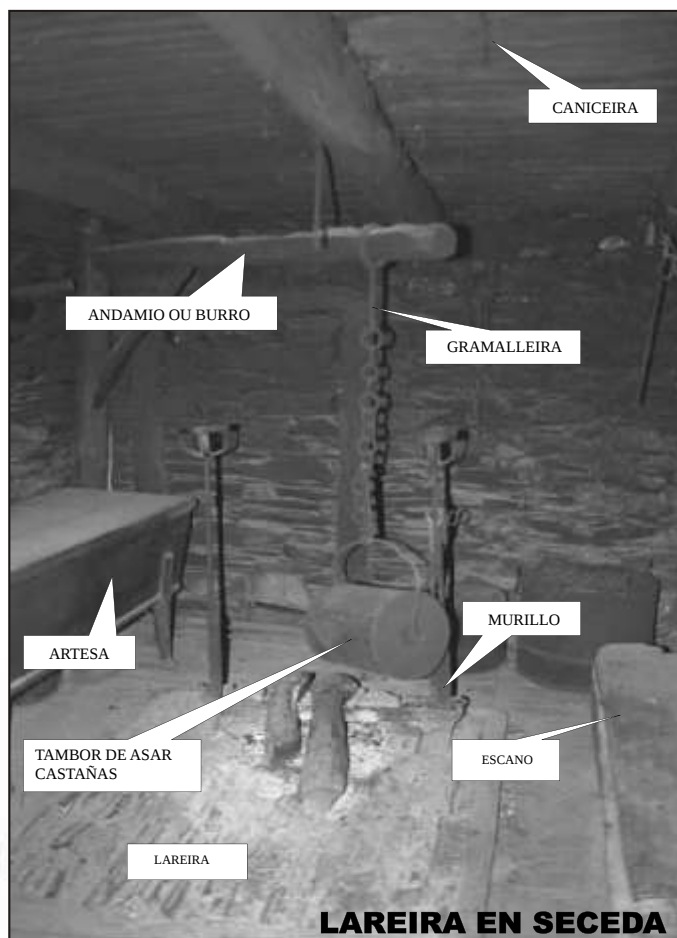
Antiguamente a vida das xentes do Caurel, ó igual que no resto de Galicia, desenrolábase ó redor da lareira, xa que por extensión desta palabra denominábase así a toda a cociña da casa. Hoxe en día nesta zona acostúmase a chamarlles polo nome de **"cociñas vellas"**, xa que hai uns anos que se substituíron polas cociñas coñecidas como "bilbainas", "de ferro" ou "económicas".

A lareira desta zona é algo distinta ás de outras zonas de Galicia, xa que ésta non consta de Cheminea, o fume ascende ó cuarto de enriba chamado **"caniceira"**, lugar onde se secan as castañas, que servían como base da alimentación ó longo de todo o ano, tanto das persoas como dos animais, sobor de todo dos porcos. Tamén na **"caniceira"** é onde se secan os produtos da matanza, é dicir, afúmanse chourizos, morcillas, salchichóns, xamóns, etc, o sabor peculiar que collen tódalas longanizas desta comarca é particularmente apreciado.

Pero voltemos a lareira, as pedras que a forman son máis pequenas que noutros lugares, son de pizarra e están dispostas en **"chapacuña"**, da mesma maneira que se facían as calzadas, é dicir colocáanse en posición vertical, coa parte máis estreita hacía arriba. A altura das **"lareiras"** tamén é distinta, son máis baixas, e nalguns casos incluso están ó nivel do chan; a posición da lareira soe ser central, o que facilitaba a colocación de **"escanos"** (bancos que incorporan unha mesa abatible na cal se comía) e bancos ó redor do lume para poderse quentar tódolos membros da familia nas longas noites de inverno.

Nunha esquina da cociña atópase o **"burro"**, ou **"andamio"** que serve para soste enriba do lume o **"pote"**, que colga da **"gramalleira"** (cadea de ferro colocada en vertical desde a punta do **"burro"**, estas pezas facilitaban a retirada do pote de enriba do lume cando a comida xa estaba feita.

Outra cousa típica que acompaña a lareira é o **"murillo"**, unha peza construída en ferro, habitualmente eran feitas polos ferreiros que se adicaban a elaboración de útiles de labranza, bisagras e pechaduras para portas, etc., a misión dos **"murillos"** é servir de sostén para a leña, manténdoa levantada por un lado, permitindo desta

maneira que o aire entre por baixo dela, facendo que a combustión sexa mellor, tamén está provisto duns apoios, normalmente en forma de cazoletas que servían para soste os candiles ou ardentes que, ademais do lume eran a única fonte de luz; algúns murillos tamén tiñan outro pequeno burro coa súa gramalleira, da cal se podían colgar potes, evidentemente máis pequenos cós outros, debido a que os murillos son partes móbiles e aínda que son pesados a súa estabilidade veríase comprometida ó colgar do seu pequeno **"burro"** un pote máis grande do debido.

Sara Martínez Gallego - Seceda

Turismo

CASAS

Rural

CARLOS - COMERCIANTE - DOSINDA

6 HABITACIONES
SALON

APARTAMENTO 4 PLAZAS
COCINA

CASA COMPLETA
3 HABITACIONES

Vilamor do Caurel (Lugo)

Información e reserva: Tfno 982 155 618

"CONVERSAS CON VICENTE TOUZÓN"

No verán do 99 nos bares e restaurantes do Caurel, podía adquirirse o libro *"Xogos ó anoitecer"*, contos e lendas do Caurel de Vicente Touzón. Naquel tempo tiveron ocasión de manter unha conversa con Vicente nun bar de Santa Eufemia. Touzón faloulle da súa experiencia na escrita, da longa e solitaria loita, dos anos de lectura, de reflexión, anos de encher a papelreira unha e mil veces, da loita que ten que librar todo escritor na soidade. Na festa de Meiraos deste ano, atopámonos de novo con Vicente Touzón e quedamos en vernos na festa de Santa Eufemia. Mais foi, ó día seguinte na cociña da casa natal de Santa Eufemia, onde mantivemos unha longa conversa. Mentres subía o café, ca calor no bico do chupiño de herbas feito pola nai do escritor, Vicente foi quen de evocar os anos da súa nenez en Santa Eufemia.

"Eiquí vivín ata os 15 anos"- lembrou Vicente coa mirada fixa na néboa que cubría a aldea que durmía o segundo día de festa.

"De neno a paisaxe formaba parte de min e non lle prestaba atención, anos despois, logo dunha estada fora, volvíñ a terra, e foi cando lle din importancia a paisaxe que ata que marchei formaba parte de min, na miña infancia"

Vicente volveu mirar pola pequena fiestra querendo atrapar na montaña a memoria da súa nenez.

"Cando tiña 15 anos meus pais emigraron a Francia, quedei estudando oficialía industrial en Monforte, logo marchei a Lugo a continuar os estudos. Naquel tempo xa facía poesía, algunhas daquelas poesías están no meu libro de poemas "Dende a penumbra" que recolle o sentir daquela época".

O poema *"Soidade"*, reflicte o sentir do escritor na soidade da serra:

"Soidade, fiel amante compañeira/ sempre estás conmigo aínda que eu non queira ...(...)"

-¿Cando pasou da poesía ós contos, á novela curta?

"De xove a parte da poesía, tiña apuntes, notas, moitas notas e moitos apuntes ... Logo fun a Bilbao onde fixen Inxenería Técnica, despois pasei a Vitoria e ó entrar na docencia retomei o verme da escritura. Recuperei os apuntes e tratei de recoller nun libro os contos que escoitei de neno á carón da lareira da miña casa, a "Casa do Ramón de Santa Eufemia", que era o meu pai."

Desta recolleita xurdiu o libro: *"Xogos ó anoitecer"*, libro que Vicente enviou a dúas editoriais galegas e como non recibiu resposta, decidiu publicar pola súa conta. A primeira edición foi de 1000 exemplares e está esgotada, o que é un grande éxito, se temos

en conta que o libro se vendeu nos bares e cantinas do Caurel e non tivo distribuidor...

A verdade é que se vendeu pronto, pode que polas discrepancias- di o escritor.

Ó ser algúns dos contos sacados de feitos reais, e aínda que os personaxes levan outros nomes, máis dun sentiuse molesto. ¿Non lle preocupou correr ese risco?

"Realmente foi un risco, o libro levantou grande polémica, aínda que penso que a cousa non era para tanto, a xente sempre saca as cousas de quicio"

Pero neste momento, Vicente Touzón está pensando nunha segunda edición, vai tentar de novo ás editoriais e se non recibe resposta, volverá poñer os cartos do seu peto para sacar á luz unha segunda edición, e esta vez vai escrito en galego, a lingua que falaba Vicente na súa nenez.

O polémico libro, recolle os modos, costumes e vivencias da serra, o escritor afía o lapis da ironía e xoga coa escrita de xeito mordaz.

"Os contos que escoitei na lareira eran así, e cando invento aínda me saen máis mordaces".

Cantinas e mozos que van "Gañar o castañal", personaxes que simulan gruñidos do oso, historias que se mesturan con feitos reais que fan mergullar nunha lectura costumbrista e escura que retrotrae ó lector a outros tempos, contos agachados na memoria que Vicente

escoitou ós vellos á carón do lume da lareira.

Na actualidade, Vicente está a piques de rematar *"A confesión de Roco Marial"*, obra que se desenvolve entre Monforte, Ourense e Vigo, nesta ocasión, o autor sèrvese de personaxes ficticios. Pero Vicente volve estar inmerso en novos proxectos.

"Estou traballando nunha novela curta que volve tratar do Caurel, e... Teño nas mans un novo libro de contos...! e..., como en "Xogos ó anoitecer" algún dos contos volve estar baseado en feitos reais..." - di Touzón.

Contos como os que escoitou Vicente mentres facía que durmía no escano, á carón do lume da lareira. E de cando en vez, o neno miraba trala fiestra da "Casa do Ramón", e máis dunha vez, o rapaz foi testemuña do abrazo da néboa e da serra, mentres agachaban no ventre da terra os contos do Caurel.

Santa Eufemia, día 19 de agosto de 2001.

Mercedes Vázquez Saavedra.

Vista de Santa Eufemia

Turismo rural Casa de Hospedería

Casa CALELLON

3 HABITACIONES CON BAÑO

COMIDA CASERA-CORDERO POR ENCARGO

PASEOS A CABALLO

Seceda do Caurel (Lugo) Tfno. 982 185 409

APEADAS DE MADEIRA NO LOR

Hasta non fai moitos anos, antes de que en Caurel houbera carreteras e camiños acondicionados para que pasaran por eles grandes camiós para transportar a madeira que se sacaba dos montes, había un traballo, bastante duro e perigoso, que desenrolaban os homes destas terras. Este labor era transportar a madeira que no Caurel se producía hasta o punto donde os camiós pudesan recollela para transportala ós aserradeiros ou puntos de transformación, e para elo o único medio ou máis rápido era o río. Así ó longo de moitos anos, as augas do Lor serviron como o mellor medio de transporte para dar saída a abundosa riqueza forestal que nesta zona existe. A chegada das vías de comunicación ó Caurel alá polos anos 50, xa que con anterioridade só había a estrada que comunicaba Seoane, Folgoso con Quiroga, fixo que esta labor só quede no recordo dunhas cantas persoas de idade que realizaron, ou viron realizar esta tarefa,

A labor á que nos referimos eran as chamadas *apeadas de madeira* (conxunto de troncos que se baixaban dunha soa vez polo río). Esta labor comezaba nos soutos, despois da limpeza e acondicionamento dos paos; estes achegábanse a beira do río, unhas veces arrastrados polos propios xornaleiros e outras, cando a distancia era maior, achegábanse en carros, para dende alí comenzar o que ía ser o arrastre hasta o punto de destino, que case sempre era a Ponte da Labrada, no Concello de Pobra do Brollón.

As *apeadas* podían comenzar en distintos lugares ó longo do río, alí donde se puidera xuntar a madeira. En ocasións comenzábase dende a Aceña de Valdomir, un dos puntos máis lonxanos do percorrido, tamén nos soutos de Vilamor, Vilar, Froxán, Castro Portela e outros. Cada *apeada* solía durar entre 5 e 7 días dependendo da cantidade de madeira que se levará, o caudal do río, o número de persoas que acompañaran a *apeada*, etc. Os grupos de traballo ou cuadrillas estaban formados, normalmente, entre 6 e 12 homes que no tempo que duraban as *apeadas* facían a vida a beira do río, alí comían e durmían. A xornada de traballo solía ser dende o amencer hasta o anoitecer; era normalmente nos días máis longos do ano, xa que se comezaba no mes de San Xoán, e moitos anos non se remataba a campaña hasta ben entrado o mes de Outubro. Era un traballo que acarreaba moito risco, cando as *apeadas* eran moi grandes había que ir guiando os paos, si o caudal do río era moi alto, facía que a madeira fora arrastrada con moita forza, polo que había que estar pendiente en todo momento de non ser arrastrado; cando o caudal do río era moi baixo, a labor tamén se endurecía; en moitas ocasións a pouca profundidade, sobre todo nas *cachueiras* facía que houbera que abrir unha canle para que os troncos poideran ser arrastrados pola corrente.

O estar todo o día traballando mollado, e as largas xornadas de traballo facían que a fatiga, día a día, se fora

notando, se a eso lle engadimos as condicións nas que se comía ou durmía, que polo xeral era aproveitando as moitas cabanas que ó longo do percorrido había (nelas gardábase a herba seca que servía de cama), noutras ocasións e según coincidira o remate da xornada non se tiña tanta sorte, había que durmir no chan. A pesar do arriscado desta faena non cabe subliñar grandes accidentes, algunha que outra rotura dun óso ou algún apretón da madeira. Quens realizaban esta actividade eran homes moi experimentados e cunha gran destreza o moverense por enriba dos troncos, aínda que non todos eran expertos nadadores.

Máis dunha vez de chegados o lugar de destino e sacada a madeira do río e sin apenas tempo para o descanso había que voltar para comenzar de novo con outra *apeada*.

Nalgúns casos emprevistos, coma as tronadas, facían que o caudal subira de súpeto dificultando máis se cabe a labor; o peor era si se producía de noite xa que o conxunto da madeira podía moverse e ser arrastrados os paos máis ala do desexado e votárense a perder.

O diñeiro que percibían estos homes ala polos anos trinta era dunhas 8 pesetas por xornada e xa na década dos 50 cobrábanse arrededor de 20 pesos.

Tamén baixaron *apeadas* polo río Lóuzara pero estas remataban en Valdomir, e dende alí levábase a madeira hasta Folgoso donde se cargaba en camiós.

Elena López Rodríguez

Vista do Lor o paso por Castro Portela

CASA
CATUXO

**COCINA NATURAL
DE LA TIERRA**

Teléfono para encargos: 982 16 52 13
Ponte de Valdomir - Folgoso do Caurel

OS MARCOS DIVISORIOS DAS TERRAS

Sempre me chamou a atención estas pedras cravadas no chan chamadas "marcos", que delimitan as terras e que tanto abundan no Caurel. ¡Unha simple pedra e que tivese tanto significado...!

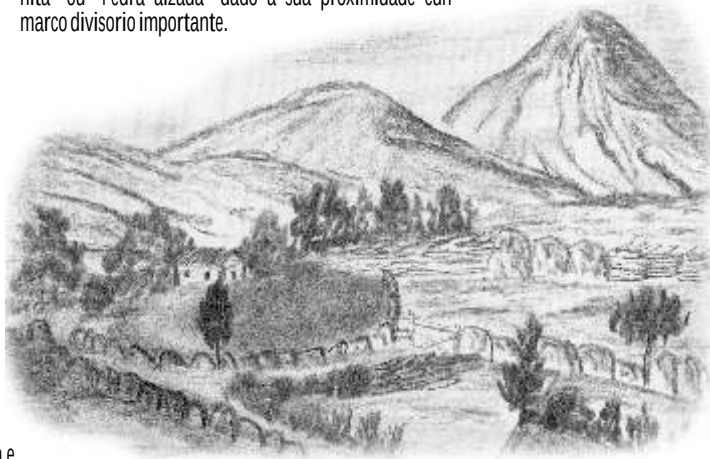
Un marco é un elemento de gran valor simbólico con respecto a propiedade, tan plenamente integrados na nosa paisaxe que da a impresión de que sempre estiveron ahí, "marcando", nunca mellor dito os límites dunha propiedade. Testemuñas mudos do pasado do tempo, gardiáns dos eidos, e cando a codicia do home sobrepasaba certos límites, eles eran as primeiras vítimas, posto que en ocasións, arrincábanos e cambiábanos de sitio coa intención de agrandar unha finca a expensas da do lado... para evitar isto plantábase ó seu carón un arbusto (Salgueiro ou Sabugueiro), tamén as veces, unha estaca que ademais facilitaba a súa visibilidade.

A súa forma é tan variable coma o tamaño e mailo material de que están feitos. Hainos de forma triangular, cadrados, de forma esférica... O tamaño tamén varía moito segundo as comarcas, incluso nun mesmo pobo, polo xeral non son moi grandes (aínda que non faltan, sobre todo nos montes algúns de considerable tamaño) un palmo

ou dous por enriba da terra, e algo máis por debaixo, iso contribuíu a reforzalos, e con ese mesmo fin, colocábanse dúas pedras máis pequenas, unha a cada lado que recibían o nome de "Testemuñas". Neles pódense ver as pegadas do paso do tempo. A miúdo presentan erosións, roturas, rasguños... producidos polos arados, na actualidade o emprego de maquinaria fixo estragos neles, pois o seren estas de grande tirada rómpanos ou arríncanos, cousa que antes cos arados de animais non se producía con tanta frecuencia.

Como curiosidade citar o marco divisorio da Casa de Chancia, ubicado dentro da cociña desa casa, e que aínda hoxe se conserva como demarcación da parroquia de San Xoán de Fonfría.

Tamén algúns pobos levan o nome de Pedrafita derivado de "Pedra-hita" ou "Pedra alzada" dado a súa proximidade cun marco divisorio importante.

ORIXE DA DEMARCACION DAS TERRAS

-A orixe da demarcación é tan remota que xa no ANTIGO TESTAMENTO aparece (Josué 13-12)

-Os marcos tamén se citan en documentos de compra-venta con data do 1.600.

-Aínda que a relación máis importante aparece no Catastro do Marqués da Ensenada; nel cítanse os marcos de pedra ou "mojóns" nas demarcacións das parroquias (Feligresías) e Municipios. Esas demarcacións curiosamente sempre principiaban polo Levante, quizais porque o Sol sae por ese lado. Tamén se citan "marcos naturais" que podían ser: un penedo, un carrozo, un castro, etc.

Outros elementos da demarcación son: Paredes, Valados, Sebes, Chantos, Barandas, e tamén cerrumes mixtos, que son unha mezcrolanza dos anteriores, de gran beleza e que lamentablemente están a desaparecer hoxe en día sendo substituídos polas antiestéticas cercas de arame espiñoso.

REFRÁNS, DITOS E PEQUENOS CONTOS POPULARES CON RELACIÓN A PROPIEDAD DAS TERRAS

Aínda que non son moi frecuentes as alusións os marcos no refraneiro, hai un moi popular que dí: "De marco a marco non hai arco" referíndose ó perfecto trazado dunha marcaxe.

Tamén un conto que fala da codicia duns fillos que teñen **Ó PAI MORIBUNDO**:

Estaba un pai para morrer e rodeábano os fillos. O pai arrepentido das moitas trampas que tiña feito dixo:

-Teño que restituir o que roubei e poucos bens vou deixar meus fillos, porque teño medo ó lume do inferno

Os fillos díxéronlle:

-Non teña medo meu pai, que o malo é a primeira tafoneada que despois xa non fai nada.

Mención especial merece este fermoso poema, resumo das penurias dos nosos labregos, de Alfredo Fernández Nan de Allariz no seu libro *Fume de Palla* titulado **ADIVINA**:

-A ver Antón, ¿Qué é unha cousa que parece home e non é home pois anque de home ten trazas ten tan solo de home o nome

non é besta, e coma besta a vida vai arrastrando, pois xa o derrean as cargas que enriba lle van botando

ten terras e das súas terras solo de dono ten fumos, pois canto lle dan lle comen foros, rendas e consumos.

Traballa e do seu traballo nunca o froito chega a ver pois ten tantos zumezugas que non gana prós manter.

Sempre está metido en preitos que o fin o deixan por portas pois posto en maus da curia as contas saénlle tortas;

reclama xusticia, e nunca

se lle fai por máis que a teña pois sempre o xuez, contra o pobre fai o que ó rico conveña.

Está oprimido, alduxado, envolto en miseria, e cala pois é tanta a súa paciencia que nin Santo Xob lle iguala.

Pode ser libre i é escravo é pobre e pode ser rico, pois non lle quedan xa folgos nin xiquer para abri-lo pico;

sufre mil calamidades con resignación cristiana pois non se estreve ós verdugos a surrar-lles a badana;

é vítima do cacique, do xuez, do señor, do crego...? -Pois esa COUSA tan rara élle o labrego Galego.

JESÚS ALFONSO PARADA JATO

Seoane del Caurel, Telf.: 982 43 31 06 (Lugo)

- Habitaciones con baño y calefacción
- La mejor comida típica de la zona:

- Grelos con castañas
- Entremeses de la casa
- Churrasco y cordero
- Tartas caseras

RUTA DO RIO PEQUENO: SEOANE-MAZO-PADERNE-MERCURIN-FERRERIA DE SEOANE-SEOANE

Se dispoñedes dos mapas do Instituto Geográfico Nacional, a ruta pódese atopar no nº 157-I (SEOANE) e o 156-II (FOLGOSO)

DURACIÓN:

Pode durar de 3 a 5 horas, cóbrese unha distancia de 15 quilómetros aproximadamente.

DESNIVEL:

A cota máxima está preto do Castro de Brío, con 1.013 mts. a mínima na Ferrería de Seoane a 546 mts.

DIFICULTADE:

Baixa, salvo a pendente de Vilasivil, a costa dos Cangos e a subida ó Chao Grande, todas elas de menos de medio quilómetro. O camiño é da anchura de carro.

DETALLES DE INTERESE:

O souto máis extenso de Caurel, na parroquia de Meiraos. O gran Acíñeiral das taras de Mercurín. Unha das formacións calcáreas máis grandes de Galicia, entre Paderne e Mercurín. As cepas de castiñeiros máis altas no souto de Mercurín. Un dos castros máis altos de Galicia con 1057 metros de altitude, o de Brío.

En Paderne pasaremos preto da Devesa do mesmo nome, que remata nuns impresionantes cantís.

O longo de todo o percorrido cansarémonos de ver cabanas dispersas, outras veces agrupadas formando pequenos poboados moi fermosos, como os de Vilasivil e Mirad.

Visitaremos a Vila de Seoane, as aldeas do Mazo, Paderne, Mercurín e Ferrería de Seoane.

Ollaremos de lonxe as aldeas de Meiraos, Vilasivil, Mirad, Parada, Carbedo, Esperante, Campelo e Mostad.

Pasaremos preto do Lor e do río Pequeno no que se poden sentir e ver algunhas fervenzas.

Cruzaremos soutos, prados, carballeiras, aciñeirais, xesteiras, ucedos, regos e carrozos con auga.

Dende o Castro de Brío pararémonos a mirar os pobos de Caurel, a Serra e os montes veciños. A Igrexa medieval de Santa María de Meiraos, soa, nun tesó.

As casas de pedra de Paderne que miran para a Devesa. As de Mercurín penduradas nas rochas.

PERCORRIDO:

Buscamos en Seoane o Campo da Feira Novo, está na saída para Folgoso. Xusto en fronte, despois dunha cabana convertida en garaxe collemos inmediatamente á dereita por un camiño de terra, ten ancho de carro.

Sempre polo camiño dereito chegamos as casas do Mazo que son tres ou catro, case derriúdas. ¡Xa fixemos máis dun quilómetro!

Andamos 200 metros, o camiño é chan, NON

collemos o desvío da dereita, 10 metros máis, TAMPOUCO collemos a dereita. Baixamos por unha calella empedrada, bordeada de cepas monstrosas de castiñeiros, ó final unha cabana á esquerda.

Souto de Mercurín

Deixamos a casiña de pedra subindo. Van aparecendo prados á esquerda, vemos o río Pequeno, máis cabanas, máis prados...

Pasamos por un grupiño de cabanas, o camiño xóganos unha de súpeto xira máis de 90º a dereita e aparece unha forte pendente, a 100 metros xira á esquerda, baixa a pendente, cada vez máis suave. Andamos uns 300 mts. por un camiño ancho que parece unha pista de terra e atopamos unha bifurcación e collemos á esquerda, a pista ancha que baixa, logo vai chan 130 mts., logo volve baixar e cruza un carrozo que leva pouca auga, no carrozo hai casiñas de pedra.

O camiño volve ser chan, estamos debaixo da Pena do Castro de Mirad. Seguimos andando SEN desviarnos á esquerda, é un camiño que baixa ó río. Xusto donde o camiño fai unha curva para volver ó val do Río Pequeno, atopamos un poboado de cabanas en ruínas, é fermoso, son as cabanas de Mirad.

Seguimos andando ata chegar onde o camiño fai unha pequena onda, despois hai unha bifurcación, collemos o camiño máis estreito que baixa, á esquerda, temos que salvar un cañoto de castiñeiro que está atravesado no camiño. Estamos debaixo de Mirad.

O camiño estréitase por momentos, case non o parece, vaise acercando ó río. Pasamos preto do río e cruzamos inmediatamente o Carrozo de Cantillón por unha ponte en precario.

Comenza a subida dos Cangos, xa debemos estar preto de Paderne. ¡Ánimo!. O río vai moi encaixado, seguimos subindo SEN desviarnos.

CLAUDIO MIGUEL

CARNICERÍA - CHARCUTERÍA

San Clodio - 22 de Julio, 25

Tfno.: 982 42 88 02

Por fin estamos en Paderne. Cruzamos pola parte inferior do pobo a modiño, ós cans non lles gusta a xente con presas.

Xa estamos no outro lado, as casas quedan atrás, collemos unha calella ancha que baixa con pendente suave cara ó río: é o camiño da Devesa de Paderne. Cruzamos a ponte e volvemos subir, o monte fai unha curva e o camiño tamén, despois de 50 metros collemos unha pista á esquerda, á nosa dereita queda unha cabana no cimo dun prado.

É o camiño que volve a Seoane por Mercurín, vai pola marxe dereita do río. Paderne está enfrente, ó outro lado do río, baixamos por momentos, sempre polo camiño máis ancho.

Chegamos a un soto grande e limpo, o camiño comenza a subir ata que atopamos uns prados á esquerda. Imos dereitos ó carrozo, cada vez máis estreito, cruzamos o carrozo e subimos por un xesteiro arriba ó Chao Grande.

Dende o alto vese o Castro de Brio que parece unha grande pirámide adornada de aciñeiras. Tamén se ve o camiño que discorre xusto pola súa base, por alí pasaremos nos.

Estamos no pe de Brío, deixamos as mochilas no camiño e subimos ó pico.

Sendeiristas na ruta do río pequeno

¡Parecía máis difícil! ¡Mereceu a pena! ¡Cuidado co equilibrio! ¡mellor deitémonos para mirar!

Baixamos. ¡Non olvidar as mochilas! Seguimos camiño de Mercurín, só se ven os teitos entre os castiñeiros. Todo para abaixo.

Estamos no pobo, baixamos pola parte esquerda, por entre as casas; chegamos á estrada asfaltada, pero nos collemos á esquerda por debaixo dunha terraza con columnas de cemento, é o camiño de Seoane.

Baixamos polo soto ata o carrozo que está tamén cheo de castiñeiros moi altos e grosos, seguimos baixando, parece que non hai camiño pero, de repente aparece a esquerda e adéntrase no aciñeiral, vai subindo un pouco.

Pasamos un teso, o camiño agora baixa, o chan ten pedras moi grandes. Vese o colexio de Seoane, a Ferreria, a Vila e o río Lor...

Cruzamos a estrada, imos cara a Ferreria onde collemos o camiño de cemento que sube a Seoane. Pasa por unha subeira que está no medio do caserío da Fábrica; faltan menos de 500 metros para Seoane.

¡BO PROVEITO E FELIZ DESCANSO!

Orlando Álvarez

FAITE SOCIO E COLABORADOR

Si desexas formar parte da Asociación Cultural "FONTE do MILAGRO" como socio ou colaborador e así participar nas actividades que este colectivo organiza, recibir a Revista A CANDEA no teu enderezo, formar parte dos grupos de traballo para limpeza e sinalización de sendeiros, en definitiva, si desexas coñecer mellor o Caurel pide información. Escribe ó seguinte enderezo: "Asociación Cultural "FONTE do MILAGRO" Froxán, 4 - 27325 O CAUREL Lugo ou ben no enderezo de correo electrónico: froxan.vila@terra.es e enviaremosche toda a información o respecto.

SUBSCRIPCION A REVISTA

Para subscribirte a revista A CANDEA, o importe por ano é de 1.000 Pts. En concepto de embalaxe e franqueo. Ponte en contacto connosco para indicarche a maneira de pago.

NOTA: A Asociación "FONTE do MILAGRO" non se responsabiliza do contido dos traballos e cartas que se publican nesta Revista, pasando esa responsabilidade o autor ou autores. É o noso desexo que estas follas sirvan de entretemento, e dalgún xeito den a coñecer máis o Caurel, as súas necesidades, inxedanzas a súa cultura e tradicións, os servicios, as fermosas paisaxes etc. Agradecemos tódalas cartas que nos están a chegar para que a traves deste medio podan ser leídas por quen olla ou curiosea esta revista, pero, é conveniente que cando nos envíes estos escritos, veñan acompañados dos datos personales do autor, aínda que asine con pseudonimo. Si desexas que a tua carta saia no próximo número, non tardes en enviala, a ser posible antes do 15 de Febreiro do 2002

Esta publicación faise integramente en galego,

PROCONS

Rúa do Peregrino, 29 baixo
27600 Sarria LUGO
Tfno. 982 532 636
Fax: 982 534 097
E-mail: proconssarria@terra.es

"O FILANDÓN"

Xosé Luís Foxo foi quen de reunir ós cantores e cantoras, músicos e poetas que reflecten as raíces primixenias da serra do Caurel.

Dende inmemorial a gaita e os cantares da serra están mergullados na paisaxe caurelá, e dende hai anos, durante o verán convocanse unha singular festa baixo o nome de "O Filandón".

- "O fol, a palleta o pallón...", ensina Foxo nos "Segredos da Gaita" ós alumnos da banda de Gaitas do Caurel, no obradoiro de Noceda. Cun punteiro na man o mestre lembra a súa nenez en Romeor onde os vellos gaiteiros lle ensinaron a toca-la gaita. O día 16 de xullo de 1998, Xosé Luís Foxo presentou no Filandón o libro "Músicas do Caurel I". A portada do libro, mostraba ós músicos do retablo da Igrexa de Santa María de Meiraos, entre os músicos atópase un gaiteiro. As roupaxes dos músicos deron pé á vestimenta que levan os compoñentes da Banda de gaitas do Caurel. O primeiro volume de "Músicas do Caurel I" foi froito dunha recolleita de melodías e cantares da serra, cantares como o do Bandoxo e alalás e foliadas como a "do Filandón". No verán do 2000, saíu á rúa "Músicas do Caurel II", outra minuciosa recolleita da música e cantares da serra que abranguen dende os "brindos" que se cantaban na serra o día do casamento, ata antigas cantigas e romances que Foxo foi quen de recuperar. Romances de moursas e cantigas de namorar, cantos da sega e cantos do muíño... Por faltar, ó libro non lle faltan nin os cantos dos cegos tocando a zanfoña, xotas, pandeiradas e muiñeiras, coma muiñeira da Moura que nos mergulla no imaxinario popular. Mais Foxo ante todo é un excelente gaiteiro que non repara en tocar en pequenas festas locais, como a Festa dos Toxos de Vilamor, onde tivemos ocasión de escoitar melodías ancestrais enfeitadas no singular toque pechado da súa gaita, o que nos fixo lembrar a "Historia e o gaiteiro" de María Mariño, poema no que asegura: - "Era o tempo palabra, a que a gaita ía tecendo"(...). O Filandón do 2001, volveu ser cita obrigada dos amantes da gaita e os cantos da serra, e para o seguinte ano, Foxo asegura que estará na rúa o libro "Músicas do Caurel III", froito do actual traballo de recolleita do músico de Romeor que foi quen de recoller coa súa gaita melodías e cantares tradicionais agachados na serra do Caurel que levan polo aire o sentir da xente. A festa do Filandón discorreu un ano máis en correnteia de vida, onde non faltaron os manxares ceremonias da serra, o brinde correu a cargo dos gaiteiros e cantareiras.

Por si fora pouco, no Filandón 2001, Xosé Luís Foxo sacou á luz un novo CD que baixo o nome xenérico de "Músicas do Caurel" é en si mesmo unha "Homenaxe ós Padernes".

Grupo os de Romeor no IV Filandón

"OS PADERNES"

A famosa orquestra de "Os Padernes" tivo orixe no século XIX e fixo época no Caurel e redores. A primeira orquestra estivo formada polos irmáns Raposo, a segunda orquestra alternou coa primeira, da que aínda quedan varios membros. Unha terceira orquestra recolleu algúns dos irmáns músicos, din que chegou haber tres bandas á vez: "Os vellos", "Os novos" e unha terceira banda con membros da segunda orquestra e outros. Segundo recolleemos da señora Ena de Paderne: - "O cantante foi Chelo, Manuel López trompeta e cantante, e Gerardo de Ferrería Vella".

O señor Evaristo López Pereira tocou dous anos cos famosos Padernes do Caurel: - "Dos vellos, quedamos poucos, Luís Raposo vive en Madrid, Domingo en Quiroga, e eu en Paredes de Lóuzara..., eu empecei no 55, nos anos 57-58 fun cos Padernes, que tamén lle chamaban "Os zorros" e andaban partidos. No 57, fomos a pé a Castedo, cerca de Pedrafita, o 26 íamos a Covadelas e o 27 a san Vitoiro da Pobra do Brollón. O 28 fomos á Casa do Vello en Quiroga, o 30 a Pena Rubias e dalí a Arnado, no Bierzo, por baixo de Gestoso, onde estivemos catro días. Os do Bierzo son boa xente. O día 7 saímos pra ó Cebreiro, alí xuntámonos todos, o día 10 fomos pra Vilarbacú, o día 12 a Seara, os Dolores..., (sin vir a casa dende o 24 de agosto, ata o 13 de setembro!..., íamos andando cos instrumentos a costelas, sacabamos cen pesetas, o según, o meu saxofón costou 5500 daquela, íamos andando desde Paderne a Becerreia, e alí colliamos a línea pra "Navia"... ¡que tempos...!

O BAILE DE PADERNE: -En Paderne houbo baile na cantina dende antes da guerra. Paderne foi coñecido polos seus músicos e polos seus bailes a consecuencia de haber dúas orquestras. Acudían xoves de Seoane, Lóuzara e doutros lugares a bailar coas mozas de Paderne e naqueles tempos podían eleixir entre tres o máis mozo con quen bailar, xa que ó baile só viñan os mozos- di a señora Ena de Paderne.

O novo CD de Xosé Luís Foxo, "Músicas do Caurel"- A Homenaxe ós "Padernes" recolle o pasadobre e rumba de Paderne, cantares de amor e o muíño... e moitas outras melodías e cancións que fan as ledicias dos amantes do Caurel. Polo que paga a pena escoitalo.

Merecedes Vázquez Saavedra.
O Filandón 2001". Esperante.

Sandra cancela

c o c i ñ a s

RUA MANUEL MARIA 2-4 BAIXO TLF 982 203 985 e-mail:cancela.cocinas@teleline.es

A MALLA EN PADERNE

O Pasado agosto celebrouse, un ano máis, a demostración da malla do pan, de xeito tradicional, como se facía hasta fai 50 anos ou máis, cando a chegada das primeiras malladoras mecánicas fixera quedar para o recordo, o mallo, aquel artiluxo de madeira e coiro co que se golpeaba na eira o trigo, centeo u outro cereal para separar o gran da palla. Nesta ocasión a demostración celebrouse en Paderne. En edicións anteriores fixérase en Noceda. A idea de recuperar esta actividade xurdiu de Xosé Lois Foxo, e foi coa intención de dar a coñecer ás novas xeneracións

Malla en Paderne

estas actividades esquecidas, e o mesmo tempo motivar a poboación do Caurel para seguir a cultivar trigo e centeo. Lembremos que estos cereais xunto coas castañas e as patacas, fixeron que no Caurel apenas se fixera notar a necesidade alimentaria que viviu o país despois da Guerra Civil do ano 36. Son varias as xeneracións que descoñecen como se desenrolaba esta actividade; e ó mesmo tempo que se fai esta demostración, conséguese, según comentaba Foxo, recuperar vocablos perdidos, palabras tan usuais no falar da xente do Caurel e que dende fai moitos anos apenas se oían. Non tódolos alí presentes recoñecían o significado das palabras: mallo, pértago, moca, airado, etc. Deste xeito, e grazas a estas celebracións, os nosos maiores volven usar a fala que o modernismo e os novos hábitos agocharon e case levan o esquecemento.

Xa a finais de Agosto, cando o sol das tardes vólvese máis dourado, os veciños de Paderne preparan a aira e alí os mollos para asollar e que así sexa máis doado separar o gran da palla; os mallos dispostos para golpear unha e cen veces as espigas... eso si, os mallos son feitos de novo, se despois de tantos anos algún quedara agochado nunha paleira ou nun faiado, de pouco ian servir, a bo seguro que o tempo e o picapao farían que no primeiro golpe calquera das pezas quedara inservible.

É moi importante a formación dos malladores na eira así como o acompasado dos golpes. Dispostos en

dúas ringleiras, uns de cara para os outros e coma se dunha disciplinada formación militar se tratara; cando unha fila baixa os mallos a outra mantenos erguidos. Ó oír aqueles golpes tan ben acompasados, facíanos pensar que estes malladores, algún de máis de oitenta anos, estiveran, día a día practicando para que todo saíra á perfección. Pero todos facían o mesmo comentario: "Igual fai máis de 50 anos que non collo un ferramento destes nas mans". Tamén as mulleres demostraron a súa habilidade á hora de manexar a moca e o pértago; a pesar que na labor da malla non era usual que elas se adicaran a esta faena, normalmente eran os homes os encargados de mallar, as mulleres volteaban a palla e limpaban o gran.

Foron moitas as persoas que se achegaron para ver como se desenrolaba a faena e varios os medios de comunicación que se fixeron alí presentes para facer chegar os seus asiduos á noticia e amosar como se realiza unha malla ó máis puro estilo tradicional, como se fixo ó longo dos anos, quizás séculos, do mesmo xeito que este ano fixeron os veciños de Paderne.

Rematada a faena e despois da limpeza do gran e recoleita a palla, os organizadores prepararon unha merenda á que invitaron os alí presentes. Merenda baseada nos produtos da zona e, por suposto, non podía faltar o bolo de pan do país, cocido nos enormes fornos de pedra presentes en tódalas casas (hoxe moitos derrubados ou fora de uso), a cachucha, chourizos, xamón e outros exquisitos produtos, a bota de viño que de man en man non tiña paradura, e para rematar un cafetiño de pucheiro acompañado da chisca.

José López Pereiras veciño do lugar, os seus 82 anos tocoulle facer moito esta faena e dinos que- "xa había 55 anos que non collía un mallo". Este home recorda e cóntanos logo de ver a demostración. "Antes unha malla duraba dúas semanas e deixábase algún para ir mallando en xaneiro ou máis adiante se quentaba o sol". Parécelle unha boa idea lembrar estas tarefas:- "fíxose coma se facía antes",- "xuntabámonos de 8 a 14 persoas en cada malla e axudabámonos uns veciños a outros" aínda que as xornadas de malla non eran coma esta "daquela mallabamos todo día e a tarde limpábase". A José tamén lle parece importante o volver a sementar o centeo ou trigo- "aínda que antes colleitábase máis centeo que trigo". E ve, ó recuperar estas labores, como demostración, algo importante.

"Os mallos faciamolos nos, usabamos madeira de freixo ou paleiro". Para rematar a conversa José dinos que ve difícil se volte a sementar trigo ou centeo:- "a xente igual lle resulta mellor mercalo, aínda que a calidade non sexa a mesma".

Esperemos que estas demostracións se desenrolen, ano tras ano, para manter viva a cultura do Caurel.

Juan Carlos López López
e Evaristo MéndezVila

Hospedería Bar
FERREIRO

- Habitaciones con baño
- Comidas de la zona

Telf.: 982 43 30 65 - 982 43 30 23
Seoane do Caurel (Lugo)

A GANDO VACÚN NO CAUREL

Nos últimos 20 anos a cabana de vacún no Caurel sufriu unha significativa perda de reses. Unha das causas, e sin lugar a dúbidas, é a notoria despoboación que iste concello está a sufrir. Pero outros motivos, coma a baixa produtividade, a chegada de maquinaria para realizar as labores do campo, influíron para que o censo desta especie sexa, ano tras ano, máis baixo.

No seguinte cadro podemos observar como, ano tras ano, a cabana gandeira no Caurel perde efectivos así coma número de explotacións.

Ano	Nº Explotacións	Nº Cabezas
1982		2866
1986		2822
1990	252	1310
1991	257	1361
1992	237	1083
1993	225	1124
1994	222	1185
1995	217	1194
1996	206	1201
1997	193	1141
1998	185	1085
1999	170	1161
2000	160	1106

Como se pode ver, na década dos oitenta pérdense máis da metade das reses, para manterse case nos anos 90. O que si destaca é a importante baixa en canto o número de explotacións. Coma comentaba antes a perda de poboación e envellecemento da mesma foi un dos factores que máis influíu neste descenso. A búsqueda de máis produtividade e a chegada da maquinaria fan que o número de cabezas por establo aumente. No ano 1990 a media por establo era de 5'2 reses pasando a 6'9 no ano.2000 o que ven a dicir que o gandeiro está a buscar máis rendabilidade

Hoxe en día apenas, estos animais, se utilizan nas labores do campo; de xeito que se esté a buscar razas que sexan máis rendibles sobre todo na produción de carne. Aquelas razas autóctonas coma a Caldelá, Limiá, Saiaguesa, Vianesa, orixinarias do este da provincia de Ourense, como

seu nome di, outras como a Parda Alpina ou Asturianas xa son case pasado.

É a Rubia Galega a raza que agora predomina no Caurel; a súa rendabilidade en canto a produción de carne está a converti-la na única especie, xunto con outros cruces que se poda ver nos prados da Serra.

Na actualidade non están repartidas as explotacións e número de reses do mesmo xeito no Concello, é a parte alta a que máis se adica a explotación de gando vacún. No seguinte cuadro

Parroquias	Explot.	Nº Reses
Esperante (San Pedro)	24	99
Folgozo (Santa Maria)	18	46
Hórreos (San Pedro)	3	6
Meiraos (Santa María)	26	211
Noceda (San Pedro)	37	520
Seceda (San Silvestre)	1	5
Seoane (San Xoan)	25	113
Vilamor (San Vicente)	18	61
Visuña (Santa Eufemia)	8	45

podemos ver o número de explotacións e reses por Parroquias na campaña 2000.

Pódese apreciar a diferenza en canto o número de explotacións e reses entre as parroquias. Si ben parroquias coma Hórreos ou Seceda sufren na actualidade unha forte despoboación e en calquera dos casos apenas superan os cinco veciños.

Son Folgozo e Vilamor as parroquias coa media máis baixa de reses por explotación, 2'5 e 3'3 respectivamente; polo contrario, Meiraos con 8,1 reses por explotación e Noceda con 14,05, as que contan coa media máis alta. Nalgún caso algunha explotación supera os 40 animais e son varias as que teñen enriba de 20 sobre todo no lugar de Teixeira onde se atopan as explotacións con maior número de vacas.

Referímonos ó número de reses contando os exemplares adultos.

Datos. CSG por Concellos.
E.M.V.

Hostal - Mesón
O ` Mirador
MIREILLE TOSONI

Teléf. 982 43 30 64 FOLGOSO DO CAUREL

AULA DE NATUREZA DE MOREDA DO CAUREL

Un dos paraxes naturais máis interesantes de Galicia o constitúe a Serra do Courel, situada no extremo sudoriental da provincia de Lugo, a 85 km da capital da provincia.

A serra presenta un elevado interese en canto a flora, fauna e paisaxe que se debe fundamentalmente á súa situación bioxeográfica, ó relevo e á conservación das súas formacións vexetais.

A fraga máis emblemática é a devesa da Rogueira, situada na ladeira noroeste do Formigueiros, que con 1639 m é a cota máis elevada da serra. Este bosque está considerado como a xoia botánica de Galicia, polo que presenta unha gran afluencia de visitantes. Preto dela atópase a Aula de Natureza de Moreda de Courel.

Este centro educativo da Xunta de Galicia leva funcionando dende o ano 1994, e desde o ano 1998 está enmarcado dentro da Rede de Centros de Educación Ambiental de Galicia, dependente do C.I.T.A (Centro de Información e Tecnoloxía Ambiental), da Consellería de Medio Ambiente.

Os obxectivos dos centros de educación ambiental están plasmados na Estratexia Galega de Educación Ambiental, publicada por este organismo e que constitúe un documento de referencia da educación ambiental en Galicia. Pretende con isto unha aproximación epistemolóxica ó concepto de biodiversidade, tanto dende o punto de vista da educación formal como da non formal e informal.

A actividade que realizan a meirande parte dos visitantes da Aula de Natureza e o itinerario ambiental pola devesa da Rogueira.

O percorrido comeza na aula, xa que está situada xusto na

entrada do camiño da devesa dende Moreda. Alí ofrécenos unha visión de conxunto do que podemos atopar nesta formación boscosa no contorno Moreda do Courel. Aínda nos entretendrá media hora de andaina para chegar á parte baixa da fraga, seguindo un itinerario autoguiado, no cal é posible encontrar, axudados por carteis informativos, as especies de árbores máis relevantes do contorno e información complementaria para realizar-lo percorrido.

Unha vez metidos na devesa, a medida que ascendemos, vemos como van cambiando as masas de frondosas, facéndonos máis grata a subida, xa que nun percorrido de tres kilómetros, hai oitocentos metros de desnivel. Ó principio atopamos unha zona de aciñeiras (*Quercus illex ballota*) e tamén de rebolos e carballos (*Quercus pyrenaica* e *Quercus robur*). Logo de pasar unha pequena fervenza, comenzaremos a albisca-las primeiras faias (*Fagus sylvatica*) características desta devesa, e da de Romeor, Río Cereixa, e Fonteformosa, que constitúen ós faias máis occidentais do continente. Tamén atopamos teixos (*Taxus baccata*), outra especie singular, xa que en Galicia xa non é doado atopar formacións desta árbore; aquí aparecen, xunto os núcleos de Ancares e Trevinca, os teixidos mellor conservados de Galicia.

Na parte alta podemos apreciar unha fraga atlántica; con faias, teixos, acivros..., onde o sendeiro nos leva as Fontes da Devesa ou Fonte do Cervo, fonte moi singulares, xa que son dous mananciais moi próximos entre si, un é de auga ferrosa e o outro de auga calcárea, e a xente da comarca di que teñen propiedades medicinais.

Dende a parte alta da devesa podemos optar por ascender ó e

Fontes do Cervo

Achégate
O Courel
Disfruta
Dun Mundo de Natureza

Auga na Rogueira

Formigueiros despois de pasa-las fontes, ou ben dirixirnos cara o oeste, ó mirador de Pico Polín que ofrece unha marabillosa vista da devesa e do val do Lor. Tamén é posible dirixirse cara á ladeira sur ata a lagoa de Lucenza, pero tendo en conta que para iso precisamos paciencia e unha pequena dose de romanticismo, necesitando ademais con unas cinco horas (ida e volta).

Esta non é mais que unha pequena mostra do que podemos ver na visita a este magnífico espazo natural de innumerables posibilidades e sitios de interese para os visitantes, tendo sempre presente que na nosa visita deberemos ser respectuosos co contorno xa que tanto a devesa como toda a serra é un lugar de grande importancia natural que debemos conservar entre todos.

Quédanos comentar, por último, que este centro se pode visitar dende o mes de marzo ata o mes de outubro tódolos días, en horario de 10:00 a 14:00 horas pola mañá e de 16:00 a 20:00 pola tarde. Fóra destes meses, habería que poñerse en contacto co CITA.

Sendeiro na Rogueira

Para visitas e actividades de educación ambiental de grupos organizados, é necesario poñerse en contacto co Centro de Información e Tecnoloxía Ambiental, enviando o impreso de solicitude de visita localizado na páxina web.

Formulario de solicitude:

<http://www.xunta.es/conselle/cma/CMA06f/p06f01.htm>

Correo electrónico: aulas@siam-cma.org

Teléfono: 981 541789

Consellería de Medio Ambiente
Centro de Información e Tecnoloxía Ambiental
Área de Información, Formación e Educación
Praza de Vigo 2, Edificio Viacambre, Entrechán
15706 Santiago de Compostela

Mercedes Mulet Abeledo
José Luis Janeiro Crespo
(Equipo de EA del Aula de Naturaleza de Moreda do

fotoestudio
S.H.A.
príncipe 45, 1º 36202 Vigo
tlf 986438858

M Celada
S Herrero

P E R F U M E R I A S

Droguería

Parafarmacia

Dietética

Alimentación Infantil

ARENAL ES MAS BARATO

Calvo Sotelo 93-95
- SARRIA-

Rúa Cardenal 33
- MONFORTE-

Central: Polig. CEAO
Calle Industria, 94
27003 LUGO

Tfno.: 982 20 70 46 - Fax: 982 20 71 14

COVAS NATURAIS, O PATRIMONIO AGACHADO DA SERRA DO CAUREL.

Agora que salta as páxinas dos xornais unha nova que non sorprende nos tempos que corren, "O plan das Covas do Rei Cintolo, en Mondoñedo, contempla unha escaleira de caracol, varias pasarelas e ramplas no interior para facilita-lo percorrido ós preto de 40.000 persoas que visitarán cada ano as covas no caso de materializarse o plan", conviría facer unha serie de matizacións sobre o enorme potencial espeleolóxico inédito nas numerosas cavidades naturais que atesoura a Serra do Caurel, para que despois non teñamos que lamenta-la inadecuada canalización do turismo cara uns ecosistemas tan fráxiles e irrecuperables como son as covas que se desenvolven, neste caso, no calcario.

Presentouse na Deputación Provincial de Lugo un proxecto que supostamente contén un plan de explotación turística "racional" da coñecida cova do Rei Cintolo, a de maior a lonxitude das que existen na comunidade galega. Pois ben, parece ser que a comunidade científica non ten nada que dicir, ou polo de agora non dixo nada. Eu preguntome, ¿qué pasará cos restos arqueolóxicos?, ¿qué pasará cos restos paleontolóxicos?, ¿que pasará coas numerosas especies catalogadas de insectos que habitan neste ecosistema?, ¿qué pasará coa colonia de morcegos?, en definitiva ¿qué pasará con este ecosistema?. Hai constancia de que existen pero, ¿a ninguén lle importan os danos que causará esta usurpación?. Que non veñan agora con que son actuacións reversibles, os exemplos da "estupidez" humana neste fráxil medio son innumerables, supoño que tamén coa idea orixinal de elimina-los elementos artificiais se a idea non funciona.

Despois deste "por si acaso" cabería indicar que no Concello de Folgoso do Caurel hai inventariadas un total de 37 cavidades naturais (seguramente o número real será moito maior), ó que habería que engadirlle as existentes en concellos limítrofes e que de algún xeito tamén forman parte da unidade estrutural destas serras; en Pedrafita constan neste inventario 36 cavidades, no Incio 3, en Samos 17 e en Triacastela 19.

Números importantes para unha zona calcaria relativamente pequena e de

escasa potencia que de tódolos xeitos ofrece exemplos moi significativos da importancia espeleolóxica deste espazo. Sería moi complicado ofrecer aquí datos sobre a lonxitude e profundidade das covas coñecidas do Concello de Folgoso do Caurel, aínda que para que o lector se faga unha idea do medio do que falo sinalarei as máis importantes tendo en conta as súas dimensións e non a potencialidade científica que albergan:

-COVA DE TEIXEIRA, parroquia de Moreda: Segundo estudos e plano recentemente realizados por membros primeiro do S.E.C.M.FERROL, e despois do G.E.LUGO, esta cavidade acada máis de 3.000 metros de lonxitude coñecida e unha profundidade próxima ós 70 metros.

-COVA ARADELAS, parroquia de Esperante: Segundo estudos e plano realizados por membros, primeiro do E.C.A de VIGO, e despois po do G.E.M e A.L. VAL DA NÉBOA de MONFORTE, acada unha profundidade coñecida de 145 m o que a converte na máis fonda das exploradas en Galicia.

-COVA DA ARCOIA, parroquia de Visuña: Segundo estudos e plano realizados por membros do G.E.A de QUIROGA, acada unha lonxitude coñecida de 1.100 metros e 42 metros de profundidade.

-COVA DA CEZA, parroquia de Noceda: Segundo estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, acada unha lonxitude coñecida de 680 metros.

-COVA DA BURACA DAS CHOIAS, parroquia de Visuña: Segundo estudos e plano realizados por membros do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, acada unha lonxitude coñecida de 210 metros.

-POZO DAS CHOIAS, parroquia de Seoane: Segundo estudos e plano do G.E.S.C.M. CELTAS de VIGO, acada unha profundidade coñecida de 55 metros.

-COVA LONGO DE MEU, parroquia de Seoane: Segundo estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, acada unha lonxitude coñecida de 160 metros.

-COVA DO TARELO, parroquia de Seoane: Segundos estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, acada unha lonxitude coñecida de 43

Galería ricamente decorada. Cova da Arcoia.

**TAXI Y
SUPERMERCADO**

ALEJANDRO

FOIGOSO do CAUREL (Lugo)
Tfno. 982 43 30 87

**Y PANADERIA
CASA PUENTES**

Francisco Javier Castro Fernández

C/ Carreira, 1
FOLGOSO DO CAUREL
27325 (Lugo)

Teléf. 982 43 30 87 - 982 43 30 36
Móvil 608 98 70 82

Restos humanos atopados na Cova da Arcoia a nivel superficial.

Cráneo en norma lateral de (*Ursus arctos*). Cova da Arcoia. Laboratorio Xeolóxico de Laxe. A Coruña.

metros e unha profundidade de 11 metros.

-COVA DE TRASLACOSTA, parroquia Meiraos: Segundo estudos e plano do G.E.M. AL. VAL DA NÉBOA de MONFORTE, acada unha lonxitude coñecida de 73 metros e unha profundidade de 37 metros.

-COVA DA TARA, parroquia de Visuña: Segundo estudos e plano do G.E. BRÍO de QUIROGA, acada unha lonxitude coñecida de 195 metros e un desnivel de 43 metros.

-COVA SUMIDOIRO DO GARGANTÓN, parroquia de Meiraos: Segundo estudos e plano do G.E.M. A.L. VAL DA NÉBOA de MONFORTE, acada unha lonxitude coñecida de 87 metros e unha profundidade de 59 metros.

A existencia de numerosas cavidades diseminadas por toda a Serra do Caurel que segundo informacións populares xa proporcionaran varios restos arqueolóxicos catalogados no ano 1.968, foi un dos primeiros motivos que impulsaron a un equipo multidisciplinar de profesores da Universidade de Compostela a prospectar varias covas naturais deste concello durante o ano 1.980, van xa 21 anos. Os resultados obtidos, aínda que sitúan as grutas que conteñen restos no nivel superficial e apuntan algunhas ideas como a máis que necesaria escavación no futuro, non permiten realizar unha completa avaliación do que supuxo culturalmente a súa ocupación en época pre e protohistórica.

Pequeno inciso, xa estamos no futuro e xa se levan investido no Caurel unha morea de millóns, ¿non?, pois seguen igual ou peor agardando que algunha mente lúcida das que abundan na actualidade decida colocar en algunha delas pasarelas de formigón ou escadas de caracol para facilita-lo acceso turístico e despois ¿qué?: pois nada, acabouse o tema. Entre nos, xa fai algúns anos soou por primeira vez unha idea deste tipo tendo como protagonista a Cova da Arcoia, unha das máis interesante do Caurel si valoramos a cantidade e variedade de restos óseos atopados no seu interior a nivel superficial, parece ser que a idea polo de agora foi abandonada. Neste caso xa obra en poder das autoridades pertinentes un informe elaborado polos doctores Aurora Grandal e Xoán Ramón Vidal no que consta un inventario de 38 restos óseos recuperados nesta cova e o lugar onde se atopan depositados. Descoñezo si existe contestación.

Na actualidade non se coñecen estudos máis fondos deste tipo de interesantísimos xacementos, e no escuro e agachado lugar no que permanecen non parece probable que vexan a luz canto menos a curto prazo, xa que as campañas arqueolóxicas e o interese científico diríxese cara a cousas máis palpables; importantes tamén, pero non únicas.

Cando menos cabería reclamar a realización dun inventario de cavidades que conteñen restos, deste xeito poderían protexerse, xa que non pode protexerse o que non se coñece.

Nun foro que considero importante escoitei algo que chamou a miña atención e me preocupou; o poñente era un especialista en ecoloxía, non sei porque chegou a falar das cavidades naturais do Caurel (ninguén as ten en conta) e da abundantísima colonia de morcegos que habitan nelas, apuntando sen ningún reparo, que tendo en conta algúns comentarios que lle tiñan feito as covas aquí son pequenas e delicadas (certo) e debería prohibirse a entrada nelas (non tan certo). Pareceume que pisaba nun terreo descoñecido, cousa adoitada nos que axiña, sen ningún tipo de razoamento falan de prohibir, e pregunteille si realmente cría que a colonia de morcegos cavernícolas era importante nas covas do Caurel, contestoume que non tiña datos precisos; eu engadiría que ademais de imprecisos os seus datos serían cando menos antigos, na actualidade e por pura observación de profano a colonia de quirópteros das cavernas do Caurel é moi pequena. ¿Cómo se pode facer a proposta de prohibir sen saber polo menos onde están as covas?

Neste dirección, cabe salienta-la importante iniciativa tomada na zona de Sarria, onde baixo o proxecto denominado Val do Sarria e Val do Mao, realizouse a

PANADERÍA

Pan Artesanal - Carne do Caurel

JATO

CARNICERÍA

San Xoan,12 SEOANE do CAUREL Telf. 982 43 31 23

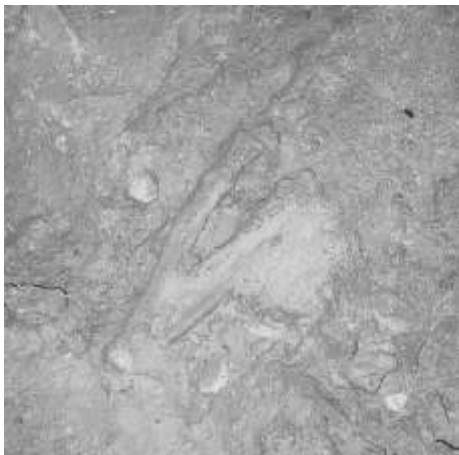
prospección e inventario do patrimonio arqueolóxico existente nestas dúas demarcacións, incluíndo, como non, o existente nas cavidades naturais. Sen dúbida unha boa medida.

Outra iniciativa espectacular e exemplo da importancia que ten o estudo dos xacementos cavernícolas atopámolo no metódico estudio realizado na Cova de Eirós, no Concello de Triacastela, pola paleontóloga Aurora Grandal e o xeólogo Xoán Ramón Vidal da Universidade de Ciencias da Coruña. O xacemento de Oso das Cavernas de Cova Eirós constitúe na actualidade o límite occidental eurasiático na distribución da especie. Do mesmo obtivéronse polo de agora uns 4.000 restos óseos, principalmente de *Ursus Speleaus*. As datacións absolutas realizadas nas coladas estalagmíticas por debaixo dos niveis fértiles proporcionaron idades comprendidas entre os 117.000 e 28.000 anos.

Aínda que se trate dun exemplo do campo aberto nestas serras encamiñado ó estudio dos seres orgánicos no que os restos atópanse fosilizados, permítenos a comprensión, cando menos "a priori" do potencial arqueolóxico que podemos supoñer nas covas do Caurel; onde tamén foron estudados aínda que non con tanta precisión numerosos restos óseos atopados en cavidades deste concello e concellos limítrofes. Como mostra significativa sinalalos restos que foron retirados polo mesmo persoal que na cova de Eirós, das covas da Arcoia, Tarelo e Ceza, no Caurel; Purruñal, Valdeabreira e Sumio de Chan do Lindeiro, no Cebreiro e Praducelos e Cancelo, no concello de Triacastela.

No campo puramente arqueolóxico, produto da campaña de prospección do ano 1.980, mencionada con anterioridade, prospectáronse un total de catro covas no Concello de Folgoso do Caurel cos seguintes resultados:

-COVA DO OSO, parroquia de Moreda. Segundo estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, ten unha lonxitude coñecida de 20 metros. Localizada nun paquete calcario georgiense que aflora entre esquitos de lousa do Cámbrico e Ordovícico. A aliñación destas

Restos óseos fosilizados. Cova do Tarelo.

calcarias leva dirección NW-SE.

Trátase dun pequeno complexo calcario con tres entradas moi próximas entre si. A máis importante é a que recibe en realidade o nome de Cova do Oso. O seu percorrido componse dunha galería principal con dirección Oeste-Sur-Oeste e remata practicamente cegada por un laminador. Da galería principal, parte no primeiro cambio de orientación, unha pequena ramificación moi estreita que con dirección Norte-Oeste percorre 6,90 metros. Aquí recolléronse restos de cerámica e unha abundante cantidades

de ósos, de igual xeito recolléronse algúns fragmentos na galería principal.

O interese da cerámica atopada e o recheo que aparece na entrada e na pequena ramificación da cova conceden unha evidente importancia o xacemento con vista a unha posible intervención arqueolóxica.

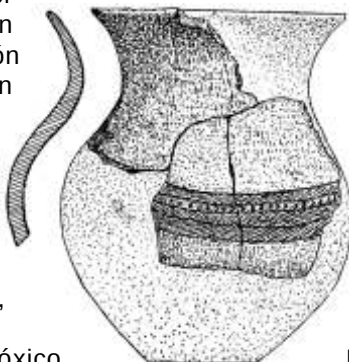
Os achados cerámicos desta cova, tres anacos de vasilla de barro amarelo escuro, delgado e de superficie lisa, con decoración na parte media da panza, adorno inciso de riscos finos dispostos en xeito de palma separada

por unha franxa punteada con liñas lonxitudinais trazadas a punzón, ademais de outros fragmentos de menor tamaño, constituíron un caso totalmente illado na arqueoloxía galega, polo que foi imposible relacionalo con nada similar nun área máis o menos preto desta zona. De tódolos xeitos, a decoración de incisións en espiga e os puntos que leva na panza amosan paralelismos aproximados tanto na cerámica do tipo "Penha", coma en exemplares da época castrexa.

Nembargantes, a decoración con incisións pouco fondas e en claro perfil en "S", lavaron ós investigadores a datación nos inicios da cerámica castrexa, é dicir, entre os últimos anos do Bronce Final e os inicios da Idade do Ferro.

O coñecemento desta cova debeuse ás informacións do Señor Xosé Novo Fernández, que facilitou os materiais e a súa localización ó Sr. Vázquez Seijas, que no ano 1.969 era o director do Museo Provincial de Lugo.

-COVA LONGO DE MEO, parroquia de Moreda:

MORENO

No antigo obradoiro do pintor Avari. MORENO invita a viño doce a tódolos amantes do CAUREL, non fai falla máis que acreditalo

ARMANI-MOSCHINO-CALVIN KLEN-DKNY, e moitas marcas máis.

Moreno. • C/Marqués de Ugena, 40 Sarria (Lugo) • Tfno.: 982 530 791

Segundo estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, ten un lonxitude coñecida de 160 metros. Forma parte do mesmo afloramento calcario que a Cova do Oso. Presenta numerosas ramificacións e varias entradas. Dende o punto de vista arqueolóxico ofrece mellores posibilidades que a anterior, en primeiro lugar porque nunha das entradas hai unha considerable acumulación de terras que permitirían incluso unha escavación estratigráfica. Asemade, xunto a unha das bocas hai un pequeno abrigo no que se aprecia un recheo con potencia suficiente para xustificar a súa escavación.

-COVA TARO DA LASTRA, parroquia de Esperante: Segundo estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, ten unha lonxitude coñecida de 140 metros. Atópase nun afloramento calcario do mesmo tipo que as anteriores. A boca orientase cara o NW e dá acceso a unha primeira sala de 4x3,5 metros onde un recheo de terra aconsellaría unha escavación. O resto da cova non presenta moito interese arqueolóxico, xa que en todo o seu percorrido aflora a rocha.

-COVA DO EIXE, parroquia de Seoane: Segundo estudos e plano do G.E.S. ÁRTABROS de A CORUÑA, ten unha lonxitude coñecida de 27 metros. Recibe este nome porque a boca está partida en dous por unha columna estalagmítica practicamente na entrada da cova. Acédese a ela por unha sala de 6,5x3 metros, na que se detectan grandes derrubamentos sobre o que posiblemente teña maior interese arqueolóxico. A mencionada sala é habitable e máis cómoda que a do Oso, pero os únicos restos atopados polos prospectores foron algúns fragmentos óseos, aínda que hai datos fiables do espolio desta cova, da que se retiraron varios fragmentos de cerámica de características similares ás descritas na cova do Oso. Esta circunstancia e a relativa proximidade entre ambas, indica que posiblemente as covas da zona serviran

como lugar de habitación antes da época castrexa.

A importancia desta cova viuse incrementada na actualidade, xa que os únicos exemplares do insecto denominado "Galaicodytes caureliensis" atopados polo de agora en todo o mundo teñen o seu hábitat nesta gruta da serra do Caurel e os seus parentes máis próximos viven na selva centroamericana. O achado deste coleóptero de seis a sete milímetros de lonxitude, sen ollos nin ás, débese ós biólogos José María Salgado e Vicente Ortuño, catedráticos da Universidade de León e da Autónoma de Madrid e a súa existencia deuse a coñecer na revista científica internacional *European Journal of Entomology*. Ortuño, V.M. & Salgado, J. M. 2000. *Galaicodytes Caurelensis* gen. n., sp. n., the first troglitic species of Platynini (Coleoptera: Carabidae: Pterostichinae) from the western Palaearctic region. *Eur. J. Entomol.*, 97: 241-252.

O achado dende o meu punto de vista de profano, cando menos, é impresionante e así o recoñecen os especialistas. Aparecen nos xornais titulares como "Un insecto único en el mundo aparece en una gruta de O Courel", levado pola curiosidade segúin con interese as novas sobre o insecto e mesmo rastrexei na publicación científica internacional en busca de máis datos, pero de pronto, primeiro "Piden que se cierre la cueva de O Courel en la que viven insectos de una especie única" e despois "Medio Ambiente podría cerrar una cueva de O Courel donde vive un insecto único". Eu pregúntome, e no resto das cavidades onde se atoparon restos a nivel superficial e grandes acumulacións de materias susceptibles de investigación ¿qué?, ¿pechámolas tamén?. Pero ¿ónde están?, ¿cáles son interesantes?. Resposta: -a administración descoñéce.

Ademais, xa está ben, protexer, non significa prohibir, máis ben habería que relacionar o termo con investigar, coñecer e divulgar.

INFORMACIÓN TIRADA DE:

- Excavaciones arqueológicas en España. El Caurel. J.M. Luzón Nogué, F.J. Sánchez Palencia Ramos y otros.
- Revista "Furada". Nº 7. pp. 18-22. Edita. Federación Galega de Espeleoloxía. Aurora Grandal e X.R. Vidal.
- Macromamíferos del Pleistoceno Superior de Galicia (NW de la Península Ibérica). Cuaderno Lab. Xeolóxico de Laxe. A Coruña. 1.991. vol 16, pp 7-22.
- Revista Don Camilo. Edit. Irmandade de Fillos e Amigos de Quiroga. Apuntamentos sobre os xacementos arqueolóxicos en covas naturais na Serra do Caurel. Ramón Vila Anca. Nº 13. pp 7-8.
- Informe Cova Arcoia, J.R. Vidal Romaní e Aurora Vidal D'Anglade. Inédito.
- Inventario de Cavidades Naturales de Galicia. Federación Galega de Espeleoloxía. Inédito.
- Boletín de la comisión de monumentos de Lugo.
- Diario La Voz de Galicia: 14/05/01, 15/05/01, 18/05/01 (Edic. Val de Lemos).

Ramón Vila Anca.

Delicadísimas formacios calcarias, Cova de Traslacosta.

Rúa Quiroga de Arxentina, 12-Bajo Izq.
27.320 Quiroga (Lugo)

Teléfono: 982 42 87 65

Móvil: 659 78 14 10

Fax: 982 42 87 65

E-mail: metroviaal@yahoo.es

COUSAS QUE ACONTECERON

FESTAS E ROMARIAS NO VERÁN

Poucos foron os días que neste pasado verán nos deron descanso no referente a festas e romarias, como alguén comentaba "case *nen tempo da a mudar a garabata*". A volta dos emigrantes, para disfrutar dunhas merecidas vacacións, fixo voltar a ledicia ós lugares do Caurel. Case tódolos pobos dun xeito ou doutro honraron ós seus patróns e ó mesmo tempo celabrar reunións. ¿En que festa do Caurel falta un bo xantar?. En tódolos fogares se celebra a volta dos seus, dos que as circunstancias os levaron á procura doutra vida, pero a maioría aproveita calquer momento para voltar e visitar a súa terra. E como non, pedirlle ó santo da súa devoción, que sempre soe ser o patron do seu pobo, que lle administre saúde e sorte, e que ano tras ano poda voltar a visitalo e sacalo en procesión.

PINTORES VISITAN O CAUREL

Un grupo de pintores, integrantes da Asociación de Artistas plásticos de Lugo, estiveron recentemente de visita na nosa Serra. Visitaron entre outros lugares, as aldeas de Vilamor, Froxán e Seceda (onde recolle a foto). Tamén visitaron as igrexas de Meiraos, Seoane e Folgoso. Ó largo do percorrido tomaron apuntes e bocetos para logo realizar traballos que fagan referencia a zona.

Compre que as dúas Asociacións colaboren con proxectos en común (certámenes ou exposicións, charlas, cursos etc.) relacionados co entorno do Caurel.

XUNTANZA DOS MEMBROS DA ASOCIACIÓN

O pasado 18 de Agosto a Asociación organizou unha comida para reunir os membros e persoas que desexasen participar nela. Nesta ocasión o lugar elixido para a xuntanza foi en Seoane na "Casa Ferreiro" alí estaban casi a totalidade dos socios e moita xente que quixo participar na cea. Pero antes da xuntanza gastronómica celebrouse unha camiñata que comezou en Paderne para chegar a Seoane, recorrendo así a ruta do Río Pequeno; os case cen

O OUTONO ENCHE O CAUREL

Estase a converter o Outono na estación que máis xente acode a disfrutar duns días no Caurel, son sin lugar a dúbidas unhas datas nas que a Serra amosa o seu mellor colorido, a variedade de cores, e o contraste de luz-color fan que os amantes da natureza se acheguen a disfrutalo.

É complicado calquera fin de semana atopar unha praza hosteleira libre sin haber reservado con anterioridade.

XIV FESTA DA CASTAÑA DO CAUREL

Chegouse a XIV edición da festa da castaña. O día 10 de Novembro e nesta ocasión a celebración levouse a cabo en Seoane, cabe recordar que se celebra de xeito alternativo entre Folgoso e Seoane coincidindo as edicións pares en Seoane e as impares en Folgoso. Neste caso a organización correu a cargo da Asociación de Mulleres "Caurel Enxebre" e contou coa colaboración do Concello, Caixa Galicia, Caixa Rural e outras institucións e establecementos comerciais da zona. Non foi a climatoloxía a desexada para estas celebracións, pero a recente obra que serve para cubri-lo chamado campo da feira, deu cobizo as numerosas persoas que alí se deron cita, ben chegados dos lugares do Caurel, de diversos puntos da xeografía galega e tamén de fora na nosa Comunidade. Nesta ocasión o pregón correu a cargo de D. José Ramón Leis, Vicerrector de Investigación da Universidade de Santiago de Compostela. No eido musical foi a Banda de Gaitas do Caurel a que amenizou a fría xornada, tamén actuaron os gaiteiros de Piñeira; o baile e verbena animouno unha orquesta. Tamén tivo lugar unha charla coloquio con proxeción de diapositivas a cargo de Miguel Salvante, Lcdo. en Bioloxía, bolseiro de Investigación da Área de Ecoloxía da USC.

Incluimos a continuación o texto do pregón.

Pintores visitan O Caurel

Xuntanza dos membros da Asociación

CAIXA RURAL DE LUGO

Oficina Folgoso do Caurel

PREGON DA FESTA DA CASTAÑA

Excelentísimo Sr. Alcalde, Sra. Presidenta, veciños e festexeiros:

Bos días a todos.

Penso que debo, en primeiro lugar, agradecer a honra que me dispensades, a min e a Universidade de Santiago o ofrecernos esta oportunidade de acompañarvos nesta señoira festa e ademais no papel destacado de pregoeiro.

Quero cumprir tamén cun encargo do meu xefe o Rector da Universidade, D. Darío Villanueva, que me pediu transmitira a todos e cada un de vos o seu máis agarimoso saúdo perosal e que aínda que as súas obrigas persoais non lle permiten hoxe acompañarnos físicamente que saibades que en espírito acompañanos hoxe nesta festa da castaña.

A miña relación co Caurel non é de toda a vida, pero podo aseguravos que é a dun namorado desta terra, dos seus camiños, dos seus soutos, dos seus ríos, da paisaxe, da natureza e da historia e, como non, da amabilidade e xenerosidade das súas xentes. Eu son nado nas costas da Coruña, na comarca de Bergantiños e hate hai uns quince anos non coñecía gran cousa da Galicia interior. No ano 85 tiven o meu primeiro destino como profesor da Facultade de Química no Campus de Lugo; casei cunha sarriana e empezei a coñecer e a amar a montaña de Lugo e moi especialmente esta terra do Caurel, da que tiña unha visión poética moi atractiva captada entre as brumas da obra do insigne poeta Novoneira ou dos contos e historias de Anxel Fole. Nos anos seguintes, frecuntei os camiños e as fragas destas terras e case que tódolos visitantes que tiven, xa fora polo meu traballo ou por relación personal, fixeron unha visita o Caurel e podo dicir que non lembro a ningún que non ficara abraiado e marabillado pola beleza desta terra.

A estas visitas de lecer, por certo a última o pasado mes de agosto donde visitei paraxes espléndidos como a ferverza de Vieiros, a lagoa da Lucenza ou a Devesa do Cervo que non me canso de recomendarlle os meus amigos. Como vos decía ademais destas visitas de lecer, nos últimos tempos, tróuxome tamén o Caurel o meu traballo como vicerrector de Investigación: temos investigadores vivindo eiquí con vos dende hai moitos anos, xentes que estudian a natureza, a xeografía, a historia, a etnografía e outros moitos aspectos desta terra y plantexouse dentro do marco do programa Leader unhas accións de colaboración entre a Universidade de Santiago e os Concellos da Asociación Río Lor; dentro destas accións non vou a ocultar que a miña favorita e a construción dunha Estación de Investigación Biolóxica permanente aquí en Seoane. Sr. Alcalde e queridos veciños, un dos momentos máis emocionantes como vicerrector foi cando coñecín que o pobo de Seoane donaba un terreo a Universidade para acometer esta obra e que, inmediatamente, a Universidade decidiu compra-lo lindante, o que fará, sen dúbida, que en moi pouco tempo vexamos unha das mellores Estacións de Bioloxía de España que traerá non só os nosos investigadores e alumnos senón xentes de Ciencias de toda Europa. Quero aproveitar esta oportunidade para agradecer públicamente a todos e cada un de vos, veciños de Seoane, a vosa colaboración e a vosa xenerosidade, e anunciarvos que sabermos corresponder construindo aquí unha das mellores Estacións de Bioloxía de España que será tamen vosa.

Eu penso que debemos darlle a benvinda tamén as xentes de Caurel que afora viven e que hoxe nos acompañan e tamén os forasteiros que hoxe, e a pesar do tempo e da neve nos acompañan.

Penso que tamén debo falar do produto desta terra que hoxe nos reúne eiquí "a castaña" e debo confesar que non sei moito dela, non son un biólogo estudioso, só sei unha cousa máis, pero que é moi importante, que me gusta moito e que lembro a miña nai, hai moitos anos, comentando: "estas son do Caurel", coma quen fala do pan de Cea, das ostras de Arcade ou da pataca de Coristanco, cun calificativo de produto de verda e certamente a castaña de Caurel é distinta, máis sabrosa, como os materiais puros, e un pode non menos cando veñen dos soutos que tanto abundan nesta terra, algúns xa con moitos anos pero ben coidados e mantidos.

Eu penso que si hai que escoller algo que define esta terra e a castaña "modesta pero ó mesmo tempo excelente", sabedora, versátil, acompaña con todo e o mesmo se usa para postre que para un caldo ou para acompañar un estofado de xabarín.

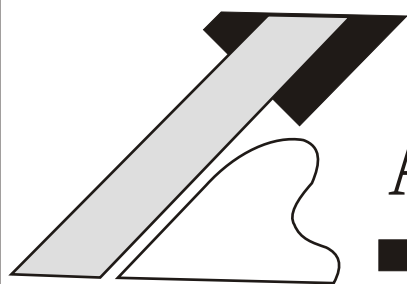
Que sempre teñamos castañas de Caurel sea unha proba de que esta terra sigue viva.

Penso que xa esta ben de falar. Hoxe é día de festexar, de comer castañas e ¿por qué non? Outras cousas, de beber viño, de foliada e de troula.

Veciños disfrutade da festa, da amizade e deste pais tan marabilloso.

¿A quén lle importa o frío habendo castañas e viño?; e un pouco de chuvia tampouco nos vai arredar o fin só hai que ter conta que non caia moita auga no viño.

¡Divertídevos e feliz festa a todos!.

Serigráfica
ARGENTINA

*Impresión sobre todo
tipo de material*

C./ Flor de Malva, 21
Tel. y Fax - 982 20 21 93
Garabolos - Lugo

NA E S C U R I D A D E DA N O I T E

A lúa está chea, coma onte, os seus raios irrumpen na escuridade da noite coma se quixese dar claridade á imposible inmensidade que abarca o horizonte, branca e chea, reflexa a súa cara no río coma se nun espello se mirase, a súa luz clara dibuxa figuras difusas xunto coas sombras, que ás veces asustan, as estrelas alumean o que poden dende o lonxano ar. Aí o pé deste regato xunto á fervenza de espuma branca vese unha pequena construción media vella, onde vive Ismael, dende lonxe xa reflexa a luz do candil de gas que alumea a pequena cabana, os lobos oubean lonxanos e desesperados coma sempre por estas datas. Teñen fame e non atopan revaños no monte que aínda está cuberto pola neve do inverno que acaba de pasar, as crías están débiles e por elas os lobos matan a viaxeiros que se atreven a pasar polo carreiro que une a aldea coa vila máis próxima.

A casa de Ismael está afastada da aldea, ten as paredes de madeira e o tellado de palla, alí un antigo ferol alumea toda a habitación onde o rapaz dorme e come do que caza no monte. Seus pais abandoárono ó nacer e foi recollido por unha velliña, cando esta morreu él quedou só no mundo, en compañía exclusiva do seu can "Chuspi", xa vello. Alí vivía ó lado do río ó que tiraba pedras cando sentía rabia, cando a vida se tornaba nun pozo escuro, Ismael abrazaba o seu can, miraba as augas calmas do río e logo a fervenza, imaxinaba contos que escribía nun diario de coiro que lle fixera aquela muller que quera tanto e agora xa non estaba.

Hoxe Ismael mira a lúa, recorda tempos pasados nos que foi, alo menos un pouco feliz, pero agora ten fame, Ismael sente que aínda que os lobos están desesperados él ten que subir ó monte buscar algo que levarse á boca, adormece coa porta ben pechada por si os ferozes animais baixan, e cando esperta é cediño aínda o sol non saíra, facía frío e o can chincaba por calquera cousa que comer, ó igual que o estómago do rapaz que lle pedía que fose cazar.

Como a fame faise dura, Ismael colleu o rifle ben cargado e pechou o can na casa para que non fose pasto dos lobos, marchou decidido monte arriba, xa se respiraba o cheiro fresco da neve que quedaba, os lobos estaban máis próximos á medida que avanzaba, deixaba ás suas pegadas de cazador pola neve que se derretía, canso de andar parou un intre sen ter aínda nada que levarse á boca, sentiu un forte lamento preto del, quedou un momento quieto por medo, pero de seguida o seu valor lle pediu que se achegase e así o fixo, alí viu un cadro tan familiar que as bágoas inundaron a súa cara inocente, e mesmo asolagaron a seu pensamento, unha loba ferida de morte por un cazador que escapara ó ver a manada, lamía ó seu fillo que chincaba coma se tivese entendemento de persoa e soubese que logo se ía quedar sen amparo de nai.

A loba ó ver o rapaz púxose de medio corpo como puido, tratando de defender aínda que fose por última vez ó seu fillo, Ismael retrocedeu pero o animal de seguida se deu conta de que

ía en son de paz, deixou achegar o cazador ó seu lobiño, observandoo cunha mirada triste que enteneceu á Ismael quen acompañou á loba ata as súas últimas horas, nun intre, en menos que canta un galo a loba quedou deitada no chan mentres o lobiño a miraba cos seus ollos tristes, Ismael choraba, á súa cara chegaran, coma tantas veces, os regatos salados das bágoas, xa que identificaba o destiño daquel pequeno animal co del, pasar penurias el só sen ninguén que lle dixese como aprender a vivir. Ismael ergueuse, sen dudalo colleu o lobiño, marchou monte abaixo, chegou a cabana e deulle un pouco leite que gardaba, o can enfurruñouse pero de seguida foron amigos, o can xa era vello, sabía o que facía, tiña experiencia e sabía que aquél animal non podía facer mal a ninguén.

Se antes se facía difícil comer, agora máis, Ismael non tiña leite que darlle ó lobiño, nin comida para o can e moito menos para él, de novo sentíu que a vida non estaba de parte súa, que a ledicia se fora del facía moito tempo aínda que, por veces pensaba que nunca chegara ó seu corazón, estaba tan lonxano todo aquilo que soñaba, que escribía no diario de coiro, que planeaba para o futuro, que soñaba mirando a lúa, pensamentos que enliaba na súa cabeza de soñador, cando non tiña a calor que necesitaba da súa familia deitabase no leito feito de pallas e trapos e acariciaba ós seus animais, cerraba os ollos e pensaba en cousas verdadeiramente fermosas, escribía no diario, xa velliño, historias de reis, de familias, de nenos pero sobre todo de felicidade, daquelo que sabía tan pouco, pero que describía tan ben. Co diario nunha man e o bolígrafo na outra, Ismael quedou durmido escribindo a historia duns rapaces que a pesar da oposición dos seus pais casaron e atoparon a felicidade xuntos.

Amenceu de novo, o sol irradia felicidade outra vez, proporcionandolle a Ismael a primeira calor da mañá, o que el chama "O bico dos bos días", por iso cando chove síntese máis só, pero hoxe non é o caso Ismael está contento, síntese moi ben comparado con outros días e decide ir acompañado por "Chuspi" á vila, mirar se atopa un pouco de leite que darlle ó lobiño, gastar os poucos cartos que ten para cumprilo desexo dunha nai que xa non estaba.

Puxo Ismael as súas mellores roupas, e encamiñouse xunto co seu can cara a vila por un atallo que coñecía, sen pasar polo monte e espoñerse a ser deborado polo feros animais grises, tiña que atarabesar un pequeno carrozo ó que él lle tiña medo porque era unha frondosa fraga chea de lendas, non de moi boa fama, por onde nin os que se tiñan por máis atrevidos tiveran valor para adentrarse nela, sin embargo, Ismael cruzábaa cada vez que tiña que ir á vila. Hoxe cando él e "Chuspi", pasaban polo máis fondo de carrozo, alá polo medio de fraga onde ninguén podía oílos sentiron un ruído entre ás follas das árbores que alertaron á ámbolos dous. Ismael botou á correr acompañado polo can, e tamén polos seus pensamentos máis irrealis, por primeira vez creu que o resto da xente tiña razón, que aquilo estaba poboado de monstros e feras infernais que ían

CASA RURAL BONIFACIO

6 Habitacións con baño - Cociña tradicional
Fermosas paisaxes da Montaña do Lor
Vilar de Lor, Quiroga -Lugo Tlf. 982-185449

acabar coa súa vida naquel lugar estraño e que él nunca temera. De súpeto, apareceronlle diante dúas persoas coa cara tapada e con navallas, pedíndolle os cartos que levaba, Ismael sentiu rabia e impotencia pero ó mesmo tempo alivio e case sorriu para si do que pensara, creu que estaba tolo, que aquilo non podería existir, pero, os bandidos fartos de esperar repetíronlle as palabras anteriores e Ismael deulles todo o que levaba, todo o que tiña, mentres vía como se alexaban cos cartos doadamente, sen esforzo, sentiu rabia pero botouse a correr seguido de can rindo, e mirando todo o seu arredor pensando que a quen temían os osados, a quen temían os bandidos era a outras persoas máis listas que se rían deles tendoos por monstros. Pero era tarde, Ismael non tiña cartos e aínda non fora á aldea, o lobiño debía estar morto de fame por iso a desesperación fíxose eco de novo no corazón do rapaz, e logo, despois de darlle moitas voltas á cousa decidiu voltar para a casa sen o que ía buscar, coa cabeza baixa e o ánimo polo chan encamiñábase de novo á cabana.

Pasou o carrozo, as leiras de sementeira xa amarelas polo sol que a xente da aldea botaba, a fraga chea de lendas, e chegou ós frondosos prados que había preto do río, xa cerca da súa casa, mirou todo o seu arredor coma tantas veces e soñou de novo con montar á cabalo por aqueles paraxes con esa sensación de liberdade que o caracterizaba.

Mirou todo o seu arredor e viu unha vaca pacendo no prado máis cercano ó río, estaba soa polo que supuxo que escaparía das outras. Rápido foi á súa casa e colleu un cacharro que a súa protectora usaba cando aínda estaba con él para coller auga do río, e marchou cara ó prado onde pacía placidamente a vaca, acercouse pasenño á ela, viu que tiña bo ubre polo que supuxo que tería cría, tocoulle a cabeza, o lomo e o ubre, que para a sorpresa do rapaz, a vaca non se inmutou. Quitoulle o cacharro cheo e agradeceulle coa mirada que lle dese algo seu sendo a primeira vez que o vía. Marchou para a casa contento e puido darlle ós seus animais, os que se fartaron e durmiron practicamente ó igual que Ismael que o colleu o sono nada máis deitarse.

Cada día Ismael ía ós prados onde as vacas andaban soltas, sen garda, vixiaba que ninguén o vise e enchía o seu cacharro de leite, ás veces cando non atopaba animais nos prados esperaba á noite e metíase nas cortes cando todos durmían e collía a súa comida, de cando en vez, vendía un pouco e dáballe para comprar algo doutra comida.

Así vivía Ismael, non se arrepentía porque sabía que era necesario para vivir, que non arruinaba a ninguén, simplemente collía pola súa conta o que ninguén lle daba.

Pasaron ós días e o lobiño foi medrando, era forte e grande coma os do monte que Ismael vira tantas veces, nas noites de inverno, cando a manada oubeaba él facíao dende a casa pero nunca marchaba, ó contrario quería a Ismael coma se fora súa nai e a "Chuspi" coma un lobo máis, eran os que o criaran e no seu fondo sentíase agradecido con eles porque dalgunha maneira salvaranlle a vida.

Ismael ó velo tan forte tan grande, tan lobo decidiu que levase o seu propio nome "Lobo" e así lle chamou sempre ata que un día cos cartos que lle daba o leite decidiu ir á vila comprar algo e por primeira vez lebou con él a "Chuspi" e a "Lobo".

De chegado alí o lobo chamaba a atención pola súa aparencia feroz, aínda que no fondo non o era. A xente deu en

murmurar e un día cando Ismael estaba pescando no río chegaron por alí unhas persoas moi ben vestidas, con traxe bon, con corbata e cun aire de elegancia e superioridade que á Ismael non lle deu moi boa espiña.

O rapaz subiu e invitouos a pasar ó seu humilde fogar, ó cal se negaron. Un dixo selo alcalde e outro o sarxento da garda civil, viñan polo lobo, polo animal que él criara dende pequeno e que tanto quería.

As palabras dos señores elegantes foron duras, frías e dixeronlle que se non se desfacía pronto do lobo eles virían por él para matalo, que tiña dous días de prazo, o mundo de Ismael veuse abaixo era como se lle quitaran a metade da familia, como se a metade da calor se fose con él, coa cara chea de bágoas pediulles que non o fixesen, que non lle quitaran o único que tiña, eles dixeronlle que aínda lle quedaba o can e que esa era a súa última palabra.

Ismael chorou, tirou pedras ó río con máis forza ca nunca e bicando por última vez á "Lobo" decidiu leballo esa mesma noite, noite de inverno escura e pecha. Cerrou o can na casa e levou o lobo o monte, ía coa cara empapada en bágoas, e cando chegou o momento de deixalo alí, o lobo coa súa expresión triste, pero cun entendemento coma de persoa oubeou pola manada e para non lle facer o momento máis difícil foise de alí antes ca él coma dicíndolle que quedaba contento que fose feliz sen él. Ismael voltou ó lugar onde o recollera, e tras chorar coma nunca regresou para a casa onde triste tamén o esperaba "Chuspi".

Pasaron ós días e o inverno cada vez era máis crudo, él e o can polo menos comían. Esa noite nevaba, os farampos daban nos cristais vellos da cabana, o lume acendido chispeaba, Ismael miraba as brasas e "Chuspi" durmía ó pe da lareira acurrucado coma un gato, sentíase ó lonxe o oubear dos lobos, e Ismael acordábase do seu animal, de súpeto sentiu chincar detrás da porta, curioso abríu e viu de novo a "Lobo", de novo cos ollos mollados abríulle a porta e deixou acercar ó lume acendido para que se quentase.

E así noite tras noite de Inverno, outono, primavera ou verán, o lobo baixaba sempre ver á Ismael, cando o monte durmía él quería darlle esa alegría estar con quen lle prohibiran, vivir ó lado de quen vivira por moito tempo, sabendo que eses lazos ninguén por moito que mandara os podería romper.

Ismael co tempo foi medrando e seguiu soñando, deuse conta que polo menos albergaba en si algo tan fermoso como é un simple soño, deuse conta que ser capaz de idealizalo que se sente era como facer realidade un soño máis, por iso encheu o diario de coiro de contos felices, por iso coñeceu a ledicia dándose conta de que "Lobo" o quería e por iso entendeu que para ser feliz non facía falla ter todo o que se soñaba, que cun pouco de cariño era suficiente para alcanzar o que se quería, sabía no fondo que o lobo o visitaría sempre, mentres vivise, incluso cando fose vello o lobo viría a él.

Así foi, o lobo viña cada noite dende alá arriba, recordarlle á Ismael que tiña familia e non estaba so, tratar de facer que se sentira orgulloso daquel irmán de diferente especie que o quería verdadeiramente.

Begoña López Rodríguez

euro
lack
fábrica de pinturas

pinturas **RICARDO**
RICARDO VARELA VARELA
DELEGADO DE VENTAS
Mª TERESA CASTRO ÁLVAREZ
VENTAS

C/. Manuel María, portal 1 - bajo A
Tfno. y Fax 982 212 209
Particular 982 245 248
27003 LUGO

RECUNCHO PARA A POESIA

Terra do Caurel

Caurel das mil corredeiras
e cen camiños da vena,
onde cantaron os carros
e os homes choraron penas.
Caurel de cen fontes grandes
e mil fontelas pequenas,
todas de auga transparente
e ata algunhas milagreiras.
Caurel de mil ricas fragas,
devesas e carballeiras,
onde o espírito se amansa
e a liberdade se asenta.
Caurel dos castriños celtas,
a devesa da Rogueira,
e tamén pontes romanas
e acueductos entre penas.
Caurel de portas abertas
para calquera viaxeiro,
ninguén pregunta: ¿é da terra
ou é vostede estranxeiro?
Caurel da xente galante,
orgullosa, esforzada,
de homes nobres e valentes
e de mulleres bizarras.
Laboriosíñas mulleres
que con suor te regaron,
o mesmo cargaban feixes
que agarraban un arado.
Caurel da pel gaduñada
por unha rella romana;
Caurel de testa morena
e barriga acastañada.
Terra humilde, xenerosa,
moi belida, fachendosa,
sempre amosáche-las veigas
sen agocha-las penedas.
Terra pobre de recursos
que din eses gobernantes
que esquecidiña te teñen

desde hai xa moitos lustros.
¿Non saben os ignorantes
que fuches en tempos rica,
pretendida e desexada,
cunha ringleira de amantes?
Tes o corazón dourado,
e de ouro negro as costelas,
(carne e pel che van rachando
pra sacarche par te delas)
¡Ai! Caurel, miña terriña,
esquecida, maltratada,
tanto fuches desprezada
como agora apetecida.
Ti, apartadiña do mundo,
ninguén por ti fixo nada,
e agora cómete a bicos
por mor desa costelada.
Dille ós que veñen a verte,
cóntalle a toda esa xente
que fuches reverenciada,
poderosa i envexada.
E ós que se marabillan
de te ver desocupada,
cóntalles como mantiñas
a toda unha rabañada.
Se souberan, coitadiña,
que tes toda a pel rañada,
a dos pés, a da barriga,
a do peito e a da cara.
Ainda lle renxen os peitos,
aínda se os sente bater,
ós homes que te rañaron
para sacar que comer.
Tamén se senten os laios
daqueles que te deixaron
coa morriña de voltar,
je cantos nunca voltaron!
Ti es, Caurel, terra humilde,
pero sempre engalanada,

ou co vestidiño verde,
ou coa saia floreada.
Eses perfumados aires,
que dende os montes baixan,
na primavera nacente
son saídos da alborada.
Cando estou lonxe de ti
sinto morriña e saudade,
sinto sen querer sentir,
porque te levo no sangue.
Lembro aqueles verdes prados,
aqueles montes floridos,
os soutos de castiñeiros,
tantas fontes e regueiros...
Lembro os muiños e as veigas,
carrozos e cachoeiras,
as labradas, as xesteiras,
as fragas e as carballeiras.
Lembro aquelas corredeiras
onde os nenos sen idade
xogamos a ser maiores
sen penas nin soidades.
Tamén xogamos a xogos
que chamabamos secretos,
deses que son inocentes
e tamén inconfesables.
Lembro os xogos de pastores
e da seitura os cantares,
e aquel choutar de alegría
ó remataren as mallas...
Aquel correr polos aires
da musiquiña da gaita,
aquelas festas do entroido,
aquelas festas da mata...

Vitoria-Gasteiz, e Vicente Touzón.
20 de setembro de 2001.

A ti, poesía

Sempre cun neno sonría,
é que hai día,
existe a luz abrasante da vida,
cas súas raiolas da alegría
e, iso é poesía.
Está viva;
xornada a xornada,
día tras día,
alumeando a nosa marcha,
axudando que siga
dándolle sentido a existencia mesma.
¿Qué sería da nosa vida
sen a admirada poesía?

Inferno,
terrible inverno
baleiro da primavera de sentimentos
Cárcere de ferro,
fonte seca no pleno inverno
Poesía,
ti eres flor colorista,
inmarcesible e sempre viva,
xardín paradisiaco da vida,
auga clara e límpida
que nas pedras grita
ou na sacial pradería
docemente recitas

Poesía,
amor, cariño, dozura
cando en paz circula
Poesía,
rebeldía, berro,
grito feroz
cando pechan o bello,
cando encarceran os sentimentos,
Sen poesía, vivir é morrer
nun agónico anoitecer.

Pepe Pol
("O poeta de Quiroga")

Fonfría - Camiño de Santiago - 27671 Pedrafita do Cebreiro
Teléf. e Fax. 982 161 335

* COMIDA TRADICIONAL
* PRODUCTOS TÍPICOS
* ARTESANÍA
* SALÓN DE XOGOS E CONFERENCIAS
* ALOXAMENTO DE TURISMO RURAL (C.L.)
* OFICINA DE INFORMACIÓN

CASA NÚÑEZ
UNHA MIRAGRE NO CAMIÑO

b r e v e s

NOVA TEMPORADA PARA A BANDA DE GAITAS

Rematado o verán, logo dun percorrer polos pobos do Caurel e outros lugares, animando os pasarruas ou dando algún que outro concerto, unha nova temporada comenza e con ela os ensaios, preparándose para as vindeiras actuacións porque nin o inverno lle da un descanso. De cara os vindeiros meses son varias as saídas que teñen anotadas na súa axenda. O día 8 de Decembro animarán a Festa da Pisa en Froxán, o 15 acudirán a Santiago para, xuntamente cun bo número de gaiteiros, actuar na investidura de D. Manuel Fraga coma presidente da Xunta. O día 23 achegaranse a Viveiro para participar na 1ª fase do XII CAMPIONATO DA LIGA GALEGA DE BANDAS DE GAITAS ó que acoden co propósito de acadar unha mellor clasificación que na liga pasada. No mes de Febreiro, os membros da banda saíran máis alá das fronteiras da nosa comunidade, o día 23 participarán na noite de Galicia en Barcelona. E si non saen outros compromisos a ensaiar un fin de semana tras outro.

FESTA DA PISA NO CAUREL

O vindeiro 8 de Decembro a Asociación "FONTE do MILAGRO" celebra unha nova edición da Festa da Pisa e degustación de castañas secas acompañadas doutros produtos da zona. Nesta festa, coma na xa comentada Festa da Malla de Paderne, preténdese dar a coñecer como se realizaban estas labores, hoxe xa en desuso pola chegada da maquinaria; este día e o longo de toda a xornada, no lugar de Froxán poderase ollar e participar nesta labor a pisa e *abandonado* da castaña seca.

Festa da Pisa

Gañador do Concurso Fotográfico "OBXETIVO - O CAUREL" foi
Marisa Vilas Agraso de Santiago

A CONVIVENCIA NA SERRA

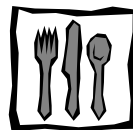
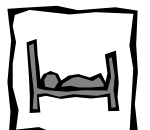
Sin comentarios, a foto o di todo.

HUMOR GRAFICO

u n s o r r i s o

¿Por qué....?

- ¿Por qué venden tabaco nas gasolineiras si non está permitido fumar?
- Si Supermán é tan listo ¿por qué leva os calzóns por fora?
- ¿Por qué bragas é plural e sostén é singular?
- ¿Por qué cando conduces buscando un sitio para aparcar baixas o volume da radio? ¿Acaso ves mellor?
- ¿De que cor é un camaleón mirándose nun espello?
- Unha nave espacial que está viaxando a velocidade da luz ¿funciónanlle os faros?
- Os vexetarianos comen vexetais ¿Qué comen os humanitarios?

RESTAURANTE-HOSPEDAXE**NOVO****HABITACIONS E COMIDAS CASEIRAS**

Folgo do Caurel (Lugo)

Tfno 982 433 007

Quenes fan posible "A CANDEA"

Membros de "FONTE do MILAGRO"

Evaristo Méndez Vila
 Salustiano Alvarez Seoane
 Elena López Rodríguez
 Victorino Regueiro Muñoz
 Mª Eugenia Bouzón Salgado
 Manuel Pombo Vila
 Mª de Cortes Rodríguez García
 José Chousa Alvarez
 Urbano Chousa Alvarez
 Amparo Chousa Alvarez
 Carlos Rollón Blázquez
 Ana Isabel Pereira Moran
 Evaristo Méndez Fernández
 Pilar Vila Méndez
 Servando Méndez Vila
 Rosario Atset Pérez
 Francisco Lorente Galera
 Domiciana Méndez Vila
 Imelda Méndez Vila
 Carlos del Valle Chousa
 Pilar Souto Hernández
 Constantino Domínguez Cela
 Alberto Domínguez Fernández
 Gerardo Sánchez-Brunete Varela
 Xavier López Quiroga
 Mª Concepción Balado Regueiro
 José Ramón Escontrela Díaz
 Mercedes Vázquez Saavedra
 Angela Celada Domínguez
 José Manuel Lago Díaz
 Moisés López Alvarez
 Gumersindo López Alvarez
 Visitación López Alvarez
 Manuel Seoane Vila
 Trinidad Tomas Bertrán
 Teresa Seoane Tomas
 Mª José Esteban Ibáñez
 Pedro Alvarez Vázquez
 Mª Eva Méndez Fernández
 Ramón Regueira Vázquez
 Jorge Marcos López
 Pedro José González López
 Avelino López Francisco
 María Luisa Rodríguez Balboa
 Orlando Alvarez Alvarez
 Manuel Alvarez Alvarez
 Josefina Carrete Rodríguez
 María Luisa Vilas Agrassó
 Antonio Baeza Barrantes
 Severín Vila Veiga
 Pedro Luis Reimunde Vizoso
 Manuela Vergara Chousa
 Jorge Vila Prieto
 José Ramón López López
 M^a del Carmen Trigo Schneider
 Lucía López Trigo
 Arturo García Guntiñas
 Angel Conde González

José Manuel López López
 Mª Rosa Morales Fernández
 Fernando García Fernández
 Luis Edison Patiño López
 Arturo Argilés Rodríguez
 Carlos Chousa Ramos
 Concepción Arza Arza
 Neves Arza Arza
 Lola Arza Arza
 Vanesa Arza Arza
 Edmundo Jesús Castro Vázquez
 Juan Carlos López López

ANUNCIANTES:

Casa Rural RODRIGO
 URBANO ARZA S.L.
 Rotulos LUZ LUGO LUMINOSOS
 Casas Rurales CARLOS COMERCIANTE-DOSINDA
 Turismo Rural, Casa CALELLON
 Casa CATUXO
 Hostal Restaurante A FONTIÑA
 SANDRA CANCELA cociñas
 Hostal Mesón O MIRADOR
 Serigráfica ARGENTINA
 Foto Estudio S.H.A.
 ARENAL Perfumerías
 Panadería e Funeraria PUENTES
 Panadería- Carnicería JATO
 MORENO
 Hospedería Bar FERREIRO
 Restaurante Hospedaxe NOVO
 Casa Rural BONIFACIO
 Construccions METROVIAL
 Pinturas RICARDO
 PROCONS
 Supermercado MIGUEL
 Concello do CAUREL
 CASA NUÑEZ Turismo Rural

ESCRIBIRON NESTE NÚMERO:

Jesús Alfonso Jato Parada
 Mercedes Mulet Abeledo e José Luis Janeiro Crespo
 Sara Martínez Gallego
 Mercedes Vázquez Saavedra
 Arturo Argilés
 Yolanda Ferreiro López
 Vicente Touzón
 Begoña López Rodríguez
 Evaristo Méndez Vila
 Elena López Rodríguez
 Xavier López Quiroga
 Orlando Alvarez Alvarez
 Juan Carlos López López
 Ramón Vila Anca
 Pepe Pol (O poeta de Quiroga)

FIXO A PORTADA:

Juan Pablo Moreiras

Especial Colaboración:

C.I.T.A. (Centro de Información e Tecnoloxía Ambiental)
 CONSELLERIA DE MEDIO AMBIENTE

A todos e a cada un, agradecer a súa colaboración, o que fai posible que outra vez podamos ser ollados e lidos por vostedes.

Colabora:

Concello de Folgoso do Caurel

AULA DA NATUREZA DE MOREDA DE CAUREL

